

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

FORVM

Acta Juridica et Politica

XII. évfolyam
1. szám

SZEGED
2022

Redigunt

TAMÁS ANTAL, ZSUZSANNA JUHÁSZ, KRISZTINA RÚZS MOLNÁR,
ZSOLT SZOMORA, NORBERT VARGA

Collegium scientiae actorum:

ATTILA BADÓ, MÁRTA DEZSŐ, ZSUZSANNA FEJES, KLÁRA GELLÉN,
ATTILA HARMATHY, JÓZSEF LICHTENSTEIN, BARNA MEZEY,
GÁBOR ROKOLYA, ARNDT SINN, BÉLA SZABÓ, ISTVÁN SZABÓ,
GERHARD THÜR

Redigit

MÁRIA HOMOKI-NAGY

Nota

FORVM Szeged

Szerkesztőbizottság:

ANTAL TAMÁS, JUHÁSZ ZSUZSANNA, RÚZS MOLNÁR KRISZTINA,
SZOMORA ZSOLT, VARGA NORBERT

A folyóirat tudományos testülete:

BADÓ ATTILA, DEZSŐ MÁRTA, FEJES ZSUZSANNA, GELLÉN KLÁRA,
HARMATHY ATTILA, LICHTENSTEIN JÓZSEF, MEZEY BARNA,
ROKOLYA GÁBOR, SINN ARNDT, SZABÓ BÉLA, SZABÓ ISTVÁN,
THÜR GERHARD

Főszerkesztő

HOMOKI-NAGY MÁRIA

Műszaki szerkesztő

MARVANEK JUDIT

Kiadja

GÖRÖG MÁRTA

dékán

Kiadványunk rövidítése

FORVM Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Universitatis Szegediensis
ISSN 2063-2525 FORVM Acta Juridica et Politica

TARTALOMJEGYZÉK

BLUTMAN LÁSZLÓ Jogértelmezési módszerek és irányok az Alkotmánybíróságon.....	5
BODA ZOLTÁN – BAGOSSY MÁRIA Vitaindító a bírák és a bíróságok tekintélyének védelme érdekében történő fellépésről.....	31
FANTOLY ZSANETT Mesterséges intelligencia a büntetőeljárás nyomozási szakaszában.....	49
FARKAS CSABA – IVÁN DÁNIEL A koncessziós szerződés helye a honi kötelmi jog rendszerében.....	63
GÁL ANDOR Az elektronikus bizonyítéktranszfer megvalósítási lehetőségei az Európai Unió bűnügyi együttműködésében.....	81
GYÉMÁNT RICHÁRD Az Egyesült Államok „legveszélyesebb” tagállamai a kriminálgeográfiai és kriminálstatisztikai adatok tükrében, különös tekintettel a személy elleni erőszakos bűncselekményekre.....	95
JUHÁSZ ZSUZSANNA Mesterséges intelligencia és börtönkörnyezet?.....	125
MEZEI PÉTER Digitális felsőoktatás, szerzői jog és COVID-19 pandémia.....	141
NAGY ZSOLT A jogszociológia poszt- <i>weberi</i> perspektívája.....	157
TELEGDY GERGELY Gyakorlati észrevételek egy elméleti problémához – A hagyatékból kivont vagyon elemek.....	175

BLUTMAN LÁSZLÓ*

Jogértelmezési módszerek és irányok az Alkotmánybíróságon

„Egy szöveg létrehozása
elkerülhetetlen kockázatot hordoz arra nézve,
hogy mit is fognak érteni alatta.”¹
(Tony Honoré)

I. Bevezetés

Annak vizsgálatakor, hogy az Alkotmánybíróság milyen megközelítéseket alkalmaz a jogértelmezés során, nem lehet eltekinteni attól a sajátos eljárási környezettől, melyben a vonatkozó megállapításait teszi. Így először az alkotmányi szintű jogértelmezési szabályok néhány jellemzőjét érdemes összefoglalni, mert nagy mértékben hivatkozási alapját jelentik a jogértelmezéssel kapcsolatos alkotmánybírósági megállapításoknak.

Először is, az Alaptörvény – szemben a hatályát veszített Alkotmánnyal – számos jogértelmezési szabályt tartalmaz. Ezen alkotmányi értelmezési szabályok több tekintetben keretet adnak az Alkotmánybíróság jogértelmezéssel kapcsolatos felfogásának. Különösen érdemes kiemelni az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdését és a 28. cikkét, melyek sokszor idézettek a gyakorlatban.²

Másodszor, a mai alkotmányos gyakorlatban a jogértelmezésnek két elkülönülő fajtája van: egyrészt az alkotmányértelmezés, másrészt a jogszabályok értelmezése. Ezt azért kell kiemelni, mert más értelmezési szabályok alkalmazandóak rájuk. Az előbbinél nagy jelentőségű az Alaptörvény R) cikke, míg az utóbbinál a 28. cikk.³

---

* egyetemi tanár, SZTE ÁJTK

¹ “To formulate a text is inescapably to run a risk about what it will be taken to mean.” HONORÉ, TONY: *Making Law Bind*. Oxford. Clarendon Press, 1987. 26. p. (a szerző fordítása).

² Egyes alkotmányi értelmezési szabályok nem kifejezetten jelennek meg az Alaptörvény szövegében, hanem az Alkotmánybíróság levezeti őket. *Például az Alaptörvény E) cikke* ugyan nem értelmezési szabály, de ebből következik az, hogy az uniós joggal összhangban kell értelmezni az Alaptörvényt és a jogszabályokat (kooperatív értelmezési kötelezettség), 2/2019. (III.5.) AB határozat (menedékjog), Indokolás [21].

³ Kérdéses ugyanakkor, hogy az előírt értelmezési szabályok között van-e alkalmazási hierarchia. Az Alaptörvény vonatkozó szövegeiből elvileg levezethető ilyen – *bár csak részleges* – hierarchia, különösen a jogsza-

Harmadszor, két alaphelyzet van, melyekben az Alkotmánybíróság kifejezetten reflektál jogértelmezési kérdésekre. Az egyik az, amikor maga értelmezi az Alaptörvényt, illetve próbálja meg feltárni az adott eljárásban elé kerülő normák tartalmát (ez utóbbi esetben természetesen hatásköri korlátokkal). A másik alaphelyzet az, amikor bírói határozatok alkotmányosságát vizsgálja felül, és a szóban forgó határozatban nyújtott bírói jogértelmezést értékeli. E megkülönböztetésnek ott van jelentősége, hogy az Alkotmánybíróságra és a bíróságokra részben más értelmezési szabályok vonatkoznak, és ez igaz mind az alkotmányértelmezésre, mind a jogszabályok értelmezésére.

Ez elméletileg furcsa helyzethez vezet. Például, az Alaptörvény 28. cikk első mondata alapján a jogszabályok értelmezése során a bíróságok kötelesek figyelembe venni a jogszabályok célját. Ilyen kötelezettség az Alkotmánybírósággal szemben nincs, amennyiben jogszabályt értelmez egy indítvány eldöntéséhez szükséges mértékben. Ugyanakkor, ha a bíróságok jogszabály-értelmezését vizsgálja meg alkotmányossági szempontból, nem tekinthet el ettől az alkotmányi értelmezési követelménytől, és számon kell kérnie a jogszabály céljának kellő figyelembe vételét. Az Alaptörvény 28. cikk harmadik mondata alapján, a bíróságoknak a jogszabályok értelmezése (és az Alaptörvény értelmezése során is) figyelemmel kell lenniük a józan észre, a közjóra, az erkölcsi és gazdaságossági célokra. Az Alkotmánybíróság nem esik ezen értelmezési szabály hatálya alá, rá nem terjed ki ez a kötelezettség.⁴ Jelenleg nem érzékelhető, hogy a kettős zsinórmérték gyakorlati problémát okozna.⁵

Negyedszer, jelenleg nem világos teljesen, hogy az Alaptörvényben foglalt értelmezési szabályok alkalmazásukban miképpen viszonyulnak a jogértelmezés más szabályaihoz. Itt különösen fontos a jogértelmezés iratlan, dogmatikai szabályainak megemlítése, melyek nem szerepelnek az alkotmányi értelmezési szabályok között (pl. logikai szabályok alkalmazása vagy egy olyan maxima, mint az *expressio unius est exclusio alterius*). A kérdés a gyakorlatban úgy vetődhet fel, hogy például egy jogszöveg értelmezése során az Alkotmánybíróság eltekinthet-e az *ejusdem generis* szabály alkalmazásától, ha például a jogszabály tételezett céljának érvényesítése ezt megkívánja. Erre a kérdésre jelenleg nincs általános válasz a gyakorlatban.⁶

---

bályok értelmezésére vonatkozóan (vö. a 28. cikk megfogalmazásával), l. még CHRONOWSKI NÓRA – DRINÓCZI TÍMEA – KOCISIS MIKLÓS: *What questions of interpretation may be raised by the new Hungarian constitution?* Vienna Journal on International Constitutional Law 2012/1. 47. p. *Úgy néz ki azonban, hogy az Alkotmánybíróság a gyakorlatban nem állított fel hierarchiát. Például – noha a jogszabályt mindig „elsősorban” annak céljára tekintettel kell értelmezni – ennek ellenére a bíróság a jogszabály céljának vizsgálata után hozhat azzal ellentétes tartalmú (megindokolt) döntést, 23/2018. (XII. 28.) AB határozat (MNB felügyeleti bírság), Indokolás [30].*

⁴ Pl. 2/2016. (II. 8.) AB határozat (3/2013.KJE jogegységi határozat), Indokolás [77] vagy 33/2021. (XII. 22.) AB határozat (nemi átalakító kezelések), Indokolás [31] vagy 3328/2022. (VII. 21.) AB határozat (ügyvédi ellenjegyzés), Indokolás [32]; l. még TILK PÉTER: *A kormányzás feletti alkotmányjogi kontroll sajátosságai az Alaptörvény hatálybalépését követően*. Dialóg Campus. Budapest 2020. 89. p.

⁵ Ezzel szemben volt alkotmánybíró, aki szerint a 28. cikk az Alkotmánybíróság jogértelmezésére is alkalmazandó, pl. 24/2017. (X. 10.) AB határozat (földszerzés örökléssel), Stumpf I. különvélemény [79].

⁶ Az itt említetteken kívül vannak más értelmezési szabályok is, melyeknek az alkalmazási feltételei e tekintetben kérdőjelesek, mint például a jogszabályokban rögzített vagy onnan levezethető (jogági) értelmezési szabályok, illetve az Alaptörvényből levezethető (bár kifejezetten meg nem fogalmazott), értelmezést érintő szabályok, erre l. pl. 30/2014. (IX. 30.) AB határozat (versenyjog), Indokolás [106].

II. Az Alkotmánybíróság és a jogértelmezési módszerek

Először azt érdemes megnézni, hogy az Alkotmánybíróság hogyan azonosítja az általa használt jogértelmezési módszereket.

I. A Savigny-féle jogértelmezési módszerek alkalmazása

A magyar jogirodalomban ma forgalomban lévő jogértelmezési megközelítések jelentős mértékben a *Savignyra* visszavezethető négy jogértelmezési irányra épülnek (grammatikai, logikai, történeti és rendszertani módszerek).⁷ Ez a séma ma már erős kritika alá vehető. Például önellentmondásos, ha az egyes értelmezési módszereket el akarjuk határolni egymástól. Ugyanakkor ez a szemantikus megközelítés nem képes megközelítően sem leírni a jogértelmezés meglehetősen bonyolult folyamatát.⁸ A séma kereteiben nem helyezhetők el például sem a jogszabály céljára épülő, sem a megelőző bírói gyakorlatra alapozó jogértelmezések. Az Alaptörvény valamelyest túl is lépett ezen, hiszen a 28. cikk első mondata követelményként írja elő a jogszabály céljának figyelembe vételét, azaz a *teleologikus megközelítés* alkalmazását.⁹ Emiatt szokták ezt megkerülhetetlen, ötödik módszerként említeni.¹⁰

A négy jogértelmezési módszer közül az Alkotmánybíróság rendszeresen hivatkozik a grammatikai („nyelvtani”) és a rendszertani értelmezésre. Ez a kettő az, amely kiemelkedik a másik kettővel szemben. Az Alkotmánybíróság következő tétele ezt így fejezi ki: „... A bírói jogalkalmazás folyamatában a jogszabályok értelmezése egy olyan komplex indokolást igényel, amely a szintaktikai mellett a teleologikus és a rendszertani értelmezés szempontjait is felismeri, értékeli és egymásra tekintettel ütközteti.”¹¹

A történeti módszernek láthatóan nincs kiemelkedő és gyakori szerepe az alkotmánybírósági gyakorlatban. Az alkotmányértelmezésnél ezt – legalábbis részben – kiváltja az a követelmény, hogy a történeti alkotmány vívmányaira figyelemmel kell lenni. A jogszabályok értelmezése kapcsán pedig elsősorban akkor merül fel, ha egy bírói határozat alkotmányossági felülvizsgálatánál, a bíróság ezt a módszert korábban alkalmazta, és döntését érdemben befolyásolta.

⁷ VON SAVIGNY, FRIEDRICH CARL: *System des heutigen Römischen Rechts*. Band I. Bei Veit und Comp. Berlin, 1840. 213. p.; l. még RÜCKERT, JOACHIM: *Friedrich Carl von Savigny, the Legal Method, and the Modernity of Law*. *Juridica International* XI (2006) 60–61. pp.

⁸ L. erre BLUTMAN LÁSZLÓ: *Hat tévhit a jogértelmezésben*. *Jogesetek Magyarázata* 2015/3. 90–91. pp.

⁹ A teleologikus értelmezést itt azonosnak veszem a célvezérelt értelmezéssel, bár vannak, akik közöttük látnak különbséget a bírói szabadság fokát illetően, pl. BROWNLIE, IAN: *Principles of Public International Law*. Oxford University Press. Oxford, 2003. 607. p. Az Alkotmánybíróság nem lát ilyen különbséget, l. 15/2014. AB határozat (ingatlanlízing), Indokolás [33].

¹⁰ Ennek ellenére van, amikor a *Savigny-féle* sémához ragaszkodás látókörön kívül hagyja a célvezérelt értelmezés alkotmányi követelményét [Alaptörvény R) cikk (3) bekezdés)], pl. „Ennek egyedüli és kizárólagos viszonyítási pontja az Alaptörvény, értelmezési módszere pedig az Alaptörvény szövegének grammatikai, történeti, rendszertani és logikai elemzése.” 2/2019. (III. 5.) AB határozat (menedékjog), Salamon L. különvélemény [122].

¹¹ 3179/2018. (VI. 8.) AB határozat (ügyvédi hivatás gyakorlása), Indokolás [81].

A „logikai módszerrel” az Alkotmánybíróság nem igazán tud mit kezdeni. Külön nem is alkalmazza, hanem más módszerekkel együtt hivatkozik rá, de ennek alapján szinte lehetetlen elkülöníteni, hogy a konkrét értelmezési folyamatban mit tekint „logikai” értelmezésnek.¹² Ez nem is meglepő, mert a jogértelmezés jellemzően és általában logikai műveletek végzéséhez kapcsolódik, így minden módszer egyben logikai jellegű is. A rendszertani vagy a történeti értelmezés nem képzelhető el logikai következtetések, a logika szabályainak alkalmazása nélkül. Még a nyelvtani értelmezés elválasztása sem egyszerű a logikaitól.¹³ Emiatt a jogirodalomban is nagy a bizonytalanság, hogy gyakorlati alkalmazás céljaira hogyan határolhatnánk körbe a „logikai módszert”. Azokon a helyeken, ahol az Alkotmánybíróság utal a logikai értelmezésre, nem nagyon látszik, pontosan mit ért alatta.

Az Alkotmánybíróság tehát rendszeresen és érdemben csak a „nyelvtani” és a rendszertani értelmezésre hivatkozik, bár a gyakorlat e tekintetben problémákat hordoz (I. ké-sőbb a III. pontot).

2. A célvezérelt (teleologikus) módszer

Az alkotmányi értelmezési szabályok megkövetelik, hogy az Alkotmánybíróság túllépjen a Savigny-féle elképzelésen alapuló módszereken. Sem az alkotmányértelmezésnél, sem a jogszabályok értelmezésénél nem lehet eltekinteni az értelmezett rendelkezés céljától, azt legalábbis kötelező figyelembe venni [az R) cikk (3) bekezdés az előbbi, míg a 28. cikk első mondata az utóbbi tekintetében, a bíróságokkal szembeni követelményként]. A célvezérelt (teleologikus) értelmezést csak erőltetetten vagy mesterkélten lehetne beilleszteni a Savigny-féle módszerek valamelyikébe, tehát bizvást tekinthetjük ötödik, és az alkotmánybírósági gyakorlatban igen gyakran felhívott és alkalmazott módszernek. Mivel a teleologikus módszerről több elemző tanulmány született a magyar szakirodalomban,¹⁴ itt csak négy problémakörre térnek ki.

Először is, nem teljesen világos, a teleologikus módszernek mi a viszonya a többihez. A különböző módszerek alkalmazása eltérő eredményekre vezethet az értelmezésben, így a közöttük fennálló esetleges hierarchia kérdése nem másodlagos. Az Alaptörvény 28. cikke erős pozíciót biztosít a teleologikus módszernek, hiszen kiemeli, hogy a jogszabályok értelmezése során (az alkotmánykonform értelmezés mellett) „elsősorban” erre kell tekintettel lenni a bíróságoknak. Az Alkotmánybíróság azonban az „elsősorban” szót nem a hierarchia jelének tekinti. Kinyilvánította ugyanis, hogy a bíróság – megfelelő indoklást nyújtva – a jogszabály céljával ellentétes értelmezési döntést is adhat. A 28. cikk e tekintetben csak a *figyelembevétel kötelezettségét* állítja a bíróságokkal szemben, azaz

¹² Például olyan fordulatokkal találkozunk, hogy: „...az Alkotmánybíróság ezt követően elvégezte az ... bekezdésében foglalt rendelkezés történeti, logikai és rendszertani értelmezését”, 32/2008. (III. 12.) AB határozat (EUN megállapodás), Indokolás V. pont.

¹³ A nyelvtani és logikai értelmezés megkülönböztetésének problémájára az Európai Bíróság gyakorlatából I. pl. a következő ügyet: 15/60 Gabriel Simon v Európai Bíróság ECLI:EU:C:1961:11, II. pont.

¹⁴ Pl. JAKAB ANDRÁS: *A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében*. Jogesetek Magyarázata 2011/4. különösen 86–91. pp.

nem mellőzhető értelmezési szempontként kell szerepelnie.¹⁵ Mindemellett az egyes bírói döntésekkel szemben benyújtott alkotmányjogi panaszok elbírálása során, ha jogértelmezési problémák merülnek fel, az Alkotmánybíróság rendszeresen számonkéri az eljárásban értelmezett jogszabályok céljának figyelembevételét.

Másodszor, a jogszabályi cél figyelembe vételével összefüggő kötelezettség megszegése a bíróság részéről a határozat alaptörvény-ellenességéhez, sőt egyenesen alapjogsérelemhez vezethet.¹⁶ Az Alaptörvény 28. cikkében foglalt értelmezési szabályok megsértése – így a jogszabályi cél nem kellő mérlegelése – különösen a tisztességes eljárás elvét sértheti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése értelmében. Az alapjogsérelem küszöbe azonban nem teljesen egyértelmű.

Az alkotmánybírósági gyakorlatból úgy tűnik, hogy a jogszabályi cél figyelmen kívül hagyása önmagában még nem jelenti a tisztességes eljárás sérelmét. Ehhez kell valamilyen minősítő körülmény. Egy helyen az Alkotmánybíróság ezt úgy fogalmazta meg, hogy alkotmányossági probléma (és alapjogsérelem) abból adódott, hogy a bíróság „...az Alaptörvény 28. cikkében foglalt jogértelmezési szabályokat kifejezetten figyelmen kívül hagyta...”¹⁷ A „*kifejezett figyelmen kívül hagyás*” azonban nem egy szilárd és következetesen alkalmazott mérce. Van, ahol az Alkotmánybíróság szerint az is alapjogsérelmet okoz, ha a bíróság a jogszabály céljának megfelelő értelmezés követelményét „*nem veszi kellően figyelembe*”.¹⁸ Azért sem láthatunk ebben a kérdésben világosan, mert olyan hely is van, ahol az Alkotmánybíróság nem követel meg ilyen minősítő körülményt (kifejezett figyelmen kívül hagyás vagy a nem kellő mértékű figyelembevétel), és a 28. cikk szerinti értelmezési elvek (*egyszerű*) *figyelmen kívül hagyása* is elegendő lehet az alapjogsérelemhez.¹⁹ A jogszabály céljának figyelmen kívül hagyása tehát alapjogsérelemhez vezet, de nem teljesen világos, hogy milyen feltételek mellett.

Harmadszor, a teleologikus értelmezés kétszintű. Egyrészt a szabályozás célját meg kell konstruálni, másrészt az így megkonstruált cél alapján az adott jogi rendelkezés értelmezését el kell végezni. (A gyakorlatban a két szint nem választható jól szét, mert a jogszabályi cél sokszor egybeolvad az értelmezés eredményével, vagy egyszerűen az értelmezés eredményének általánosításaként jelenik meg.) A kétszintű szerkezet miatt, a teleologikus értelmezés a konkrét használat során sokszor egybeolvad más értelmezési módszerekkel. A logikai módszertől eleve elválaszthatatlan, hiszen a teleologikus módszer is logikai műveleteken alapszik. Ezen felül azonban a módszer alkalmazásához szükséges jogszabályi cél megkonstruálása során elkerülhetetlen más értelmezési módszer igénybevétele (pl. történeti vagy rendszertani vonatkozások elemzése).²⁰

¹⁵ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat (MNB felügyeleti bírság), Indokolás [30].

¹⁶ Erről részletesebben I. HÖRCHERNÉ MAROSI ILDIKÓ – KOVÁTS BEÁTA: *Amikor a bíró visszaél a függetlenségével*. Acta Humana 2021/2. 29–31. pp.

¹⁷ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat (MNB felügyeleti bírság) Indokolás [28], megerősítve pl. 10/2022. (VI.2.) AB határozat (Fudan - népszavazás), Indokolás [28].

¹⁸ 3328/2022. (VII. 21.) AB határozat (ügyvédi ellenjegyzés), Indokolás [38].

¹⁹ Pl. 11/2022. (VI. 2.) AB határozat (álláskeresői járadék), Indokolás [23] és [25].

²⁰ Az elhatárolás más értelmezési műveleteknél is nehéz lehet. Az értelmezés során gyakran találunk hivatkozásokat a *ratio legis*-re, amely elsősorban a szabályozás indokaira próbál meg rámutatni, bár hozzákapcsolhatók a jogszabályi célok is. A *ratio legis* azonosításán alapuló értelmezés bizonyosan nem tekinthető teleologikus értelmezésnek (ezzel ellentétes nézetre I. JAKAB 2011, 86. p.) Ugyanakkor a szabályozás indokainak

Negyedszer, az Alaptörvény módosítása jobban meg akarta kötni a bíróságok kezét a jogszabályi cél megkonstruálása tekintetében, így beillesztett a 28. cikkbe egy második mondatot. A kiegészítés meghatározta, hogy a jogszabály célját „elsősorban” a jogszabály preambuluma illetve az indokolásra alapozva kell meghatározni. Ez azt jelenti, hogy a jogszabályi cél megkonstruálásánál nem szabad elszakadni a jogalkotó által tételezett jogszabályi céltől, és kötelező használni a jogszabályi preambulomot és indokolást, melyben a jogalkotói elképzelés e tekintetben megnyilvánul. A 28. cikk első mondata önmagában talán inkább az objektív teleologikus értelmezés követelményét állította fel (itt értelmezési alap a jogszabály objektív célja).²¹ A kiegészítés viszont láthatóan a szubjektív teleologikus értelmezés előírása (itt alap a jogalkotó szándéka) felé mozdult el, bár ezt az új szabály nem említi. Azonban – ahogy az Alkotmánybíróság is rögzítette – a jogalkotó szándékát a jogszabályhoz fűzött indokolás tükrözi,²² tehát ennek kötelező figyelembe vétele a jogalkotói szándékot tolja előtérbe, függetlenül attól, hogy ezen keresztül továbbra is a jogszabály céljának megkonstruálása a kérdés. A módosítás az objektív és szubjektív teleologikus értelmezés egyfajta kevert előírását tartalmazza,²³ így az Alkotmánybíróság nem is bonyolódik elhatárolásokba az objektív és szubjektív teleologikus módszereket illetően, hanem csak egységesen teleologikus jogértelmezést említ.²⁴

Mindettől függetlenül, az Alkotmánybíróság már az Alaptörvény fenti módosítása előtt is sokszor hivatkozott a jogalkotó szándékára vagy akaratára egy-egy jogszabály értelmezésekor vagy felülértelmezésekor. A jogalkotó szándékát vagy akaratát pedig a legkülönbözőbb helyekről vezette le:

- az értelmezett jogszabály indokolásából,²⁵
- annak preambulumból,²⁶
- az értelmezett jogszabály, és a kérdést előzőleg rendező, hatályát veszett jogi rendelkezések különbségeiből,²⁷
- magából az értelmezett jogszabály szövegéből,²⁸
- az eljárásban az Alkotmánybíróság felhívására nyilatkozó hatóságok véleményéből, tájékoztatásából (!),²⁹

és céljainak elkülönítése sem egyszerű (a bírói gyakorlatból erre nézve I. pl. Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 9.K.30.049/2011/9.)

²¹ Így értékeli JAKAB 2011, 86. p.; VARGA ZS. ANDRÁS: *Törvényjavaslatok indokolása – az Alaptörvény hetedik módosításának 8. cikkéről*. Pázmány Law Working Papers, 2018/13. 4. p.

²² 45/2012. (XII. 29.) AB határozat (az Alaptörvény átmeneti rendelkezései), Indokolás [56].

²³ Varga Zs. András alkotmánybíró *extra iudicium* úgy véli, hogy a preambulom kötelező használata az objektív, míg az indokolás kötelező használata a szubjektív teleologikus módszert jelenti, VARGA ZS. 2018, 3. p.

²⁴ A teleologikus értelmezés két fajtájának elméleti elhatárolása is nehéz, és gyakorlati jelentősége nincs is, tehát e megkülönböztetésnek elhanyagolható jelentősége van, I. BLUTMAN 2015, 89–90. pp.

²⁵ 3003/2022. (I. 13.) AB határozat (termőföld - szerződés érvénytelensége), Indokolás [61]; az indokolás is lehet többféleképpen értelmezhető, és volt, hogy az Alkotmánybíróság is csak „feltételezte” a jogalkotói szándékot a jogszabályi indokolás szűkszavúsága miatt, I. 3125/2015. (VII. 9.) AB határozat (ingatlan kisorsolása), Indokolás [32].

²⁶ Pl. 20/2014. (VII. 3.) AB határozat (szövetkezeti hitelintézetek integrációja), Indokolás [247].

²⁷ Pl. 3298/2021. (VII. 22.) AB határozat (magánindítvány hiánya), Indokolás [26].

²⁸ Pl. 3057/2015. (III. 31.) AB határozat (devizakölcsön), Indokolás [48].

²⁹ Pl. 2/2018. (IV. 6.) AB határozat (rokkantsági ellátás), Indokolás [20].

– az utólag elfogadott jogszabály-módosításból, mely a módosított jogszabály meghatározatlan rendelkezésének egyik értelmezését foglalta törvénybe.³⁰

A jogszabály célja mögötti jogalkotói akarat vagy szándék nem csak a preambulumból vagy az indokolásból állapítható meg, sőt az ideális az, amikor az a jogszabály szövegéből derül ki egyértelműen.³¹ Nem érzékelhető, hogy a 28. cikk második mondatának beillesztése érdemben változtatott volna az alkotmánybírósági gyakorlaton a teleologikus módszer alkalmazását tekintve.

3. További, megnevezett jogértelmezési módszerek

Az Alkotmánybíróság a fent áttekintett öt jogértelmezési módszeren túl viszonylag kevés más kifejezetten megnevezett, azonosítható és elkülöníthető módszerre hivatkozott.³² Az egyszer-kétszer jogértelmezési módszerként megemlített értelmezési eljárások vagy szempontok (pl. „nyelvi” vagy „dogmatikai” értelmezési módszerek) tartalmilag nem tisztázottak, és találgatni nem érdemes felőlük.

E tekintetben talán érdemes megemlíteni a többször hivatkozott az ún. *kontextuális értelmezést*, amelynek azonban szintén nem tisztázódott a mibenléte és tartalma a vonatkozó határozatokban. Ez a rugalmas fogalom alkalmas lenne a merev és sematikusá vált Savigny-féle konstrukció lazítására, hiszen minden olyan értelmezés leírható vele, mely az értelmezett jogszövegen kívül keres támpontokat az értelmezéshez (pl. más jogszöveg, jogszabályi cél, törvényelőkészítő anyagok, stb.). Ezzel szembeállítható a szöveg szokásos, bevett értelmét kereső és alkalmazó *textuális értelmezés*.³³ A *textuális / kontextuális értelmezés kettőssége* fogalmi keretet biztosítana ahhoz, hogy minden további jogértelmezési módszer azonosítható nélkül, egy határozat realisztikusabban adja vissza az adott döntést megalapozó értelmezési műveleteket.³⁴

Az Alkotmánybíróság azonban nem ilyen elképzeléssel utal a kontextuális értelmezésre. Volt olyan, hogy a kontextuális értelmezést egyszerűen egyenlőnek tekintette a rendszertani értelmezéssel.³⁵ Némileg ellentmondásosan, más határozatban pedig a kettőt

³⁰ 4/2020. (I. 29.) AB határozat (vízitársulati hozzájárulás), Indokolás [29]–[31].

³¹ 31/2015. (XI. 18.) AB határozat (engedtlenség hivatalos személlyel szemben), Indokolás [61].

³² Természetesen egy módszer többféle elnevezéssel is szerepelhet a gyakorlatban, pl. a nyelvtani értelmezés szintaktikai vagy grammatikai módszerként.

³³ Az Alkotmánybíróság egy-két határozata a *textuális értelmezést* is említi, de nem az általam használt tartalommal, hanem a nyelvtani vagy „szöveg szerinti” értelmezés alternatív jelöléseként (l. a későbbiekben).

³⁴ Talán ilyen elgondolással utalhatott a kontextuális értelmezésre Pokol Béla alkotmánybíró, aki azt a „nyelvi” értelmezéssel állítja szembe, és az adott kisebbségi véleményben a kontextuális értelmezés azt takarja, hogy az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt szabályt a „Szabadság és felelősség” fejezet többi rendelkezésére tekintettel értelmezi, 3264/2016. (XII. 14.) AB határozat (hírolvasói vélemény), Pokol B. párhuzamos indokolás [61]–[63].

³⁵ 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [22], [24].

egymástól jól elkülönülő értelmezési módszerek veszi.³⁶ Kifejezetten elhatárolja a teleologikus módszertől is.³⁷ Így nem lehet látni, hogy e módszerek mik a jellemzői.

A kontextuális értelmezés a dogmatikai értelmezés egy fajtájaként jön elő a 20/2020. AB határozatban,³⁸ de nem teljesen derül itt ki, mi a „dogmatikai” értelmezés. A határozat a dogmatikai értelmezést a nyelvtani mellett említette (tulajdonképpen azzal állította szembe). Nem látni viszont, hogy a dogmatikai értelmezés mennyivel más, vagy több mint a kontextuális értelmezés.

Itt még megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény 28. cikkében meghatározott értelmezési szabályokat néhol értelmezési „módszereknek” tekinti,³⁹ (máshol némileg ellentmondásosan értelmezési elvekként vagy értelmezési szempontokként szerepelnek). A 28. cikkben azonban csak egy hagyományos értelemben vett értelmezési módszer szerepel, a teleologikus (a jogszabály céljára alapozott) értelmezés. A józan ész, az erkölcsi elvek, a közjó és a gazdaságosság szempontjainak kötelező érvényesülése az értelmezés során (a 28. cikk harmadik mondata), aligha tekinthető külön értelmezési módszernek.

4. Az Alkotmánybíróság megnevezett jogértelmezési módszerei és a jogdogmatika

A következő lépés az lenne, hogy a jogértelmezési módszerek körére és mibenlétére vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlatot összevessük a tudományos kánonokkal. Itt azonban több leküzdhetetlen elméleti akadály mutatkozik, mindkét irányból.

A fentiekből látható, hogy az Alkotmánybíróság több ellentmondásos vagy homályos megállapítást tett ebben a vonatkozásban. Először is, nem látni, mit lehet kezdeni a mindössze egyszer-kétszer említett módszerekkel. Vajon egy-egy ilyen *hapax legomenon* beszámítható az Alkotmánybíróság kialakult gyakorlatába, vagy csak az előadó alkotmánybíró sajátos megközelítését tükrözték, amit aztán a testület *ad hoc* elfogadott, de nem vett át más ügyben? Másodsor, itt érdemes csak az Alkotmánybíróság által kifejezetten, többször megnevezett módszereket figyelembe venni, mert pusztán a jogértelmezési műveletek, szempontok vagy támpontok azonosítása valamilyen módszerként nagy bizonytalanságot hordoz, hiszen az értelmezés alapjaként szolgáló dogmatikai megközelítések is ellentmondásosak, azaz nincs megfelelő a mérce a minősítéshez.⁴⁰ Csak egyetlen példa: a

³⁶ 19/2017. (VII. 18.) AB határozat (*nullum crimen*), Indokolás [25]. Ugyanakkor ez a határozat korábban azt tekintette kontextuális értelmezésnek, hogy a Btk. 197. § (2) bekezdését az adott szakasz többi rendelkezésére tekintettel értelmezte, Indokolás [24].

³⁷ 15/2014. (V. 13.) AB határozat (ingatlanlízing), Indokolás [33].

³⁸ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat (bizonyíték beszerzése), Indokolás [76].

³⁹ Pl. 3173/2015. (IX. 23.) AB határozat (pénzügyi felügyelet), Indokolás [45]; hasonlóan 2/2016. (II. 8.) AB határozat (3/2013.KJE határozat), Czine Á. különvélemény [77]. Ugyanakkor máshol a jogértelmezési módszereket elválasztja a 28. cikkben foglalt értelmezési szempontoktól, 3106/2013. (V. 17.) AB határozat (önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak), Indokolás [12].

⁴⁰ Például, az Alkotmánybíróság kifejezetten elismerte, hogy a 2019. évi CXXVII. törvény hatálybalépésével „*korlátozott precedens-rendszer*” jött létre a bírói jogalkalmazásban, 3353/2021. (VII. 28.) AB határozat, Indokolás [22], és maga az Alkotmánybíróság is állandóan saját precedensein alapuló alkotmányértelmezést végez. Ennek ellenére, ezt nem tekinti kifejezetten külön jogértelmezési módszernek; a magyar jogdogmati-

történeti alkotmány vívmányainak megfelelő értelmezés elkülönült jogértelmezési módszer, vagy csak egy jogértelmezési támpont?⁴¹ Harmadszor, az Alkotmánybíróság által megnevezett módszerek egymás közötti viszonya sokszor homályos, sőt esetenként ellentmondásos, mert az egyes módszerek tartalmilag sem tisztázottak. Külön problémát jelent, amikor az Alkotmánybíróság többféle elnevezéssel feltehetően ugyanarra a módszerre utal: például a nyelvtani és a grammatikai értelmezés tartalma valóban ugyanaz, vagy a rendszer-tani értelmezés, mint elnevezés ugyanazt jelöli-e, mint a kontextuális értelmezés?

A jogdogmatika irányából is nehezen fogható meg egy ilyen összehasonlítás. Itt ugyanis sok rendszere létezik a jogértelmezési módszereknek, és a listák e tekintetben nagyon különbözőek lehetnek. Ráadásul az is heves viták tárgya, hogy az alkotmányértelmezés és a jogszabályok értelmezésének módszerei mennyiben eshetnek egybe, és milyen különbségek vannak. Tehát összességében nincs megfelelő, általánosan dogmatikai mérce, mellyel az alkotmánybírói gyakorlatot értékelni lehetne.

Azonban egy formális, rövid összehasonlításnak helye lehet. Ehhez kiválasztottam egy olyan magyar jogelméleti rendszert, mely meghaladja a *Savigny*-féle megközelítést, modernnek tekinthető, és bizonyos elfogadottságot tükröz az idézettségé (*MacCormick – Summers – Pokol-féle* felosztás).⁴² Továbbá kiválasztottam egy viszonylag friss alkotmányjogi összefoglalót, mely talán a legkisebb közös nevezőt tükrözi a magyar alkotmányjogi elméleti jogértelmezési megközelítésekénél, és – bizonyos kivételekkel – alapvetően azonosnak tekinti az alkotmányértelmezés és jogszabály-értelmezés módszereit (Internetes Jogtudományi Enciklopédia).⁴³ Az összevetést ezek között teszem meg az 1. sz. táblázatban.⁴⁴

---

kában pedig kétséges, hogy a precedensekre támaszkodás mely módszerhez sorolható. Hasonlóan, az alkotmányjogi analógiák, összehasonlítások hozzájárulnak az alkotmányértelmezéshez, pl. 32/2008. (III. 12.) AB határozat (EUIN), Indokolás V.2.1. pont. Kérdéses viszont a jogdogmatika szempontjából, hogy ez milyen jogértelmezési módszerhez sorolható (analogikus, kontextuális, történeti, vagy létezik önálló összehasonlító jogértelmezési módszer)?

⁴¹ Erről részletesen pl. RIXER ÁDÁM: *A vívmány-teszt*. Budapest. Dialóg Campus, 2018, 97–106. és 129. pp., aki végső soron önálló jogértelmezési módszernek tekinti. Ezzel szemben *Jakab András* a történeti „módszer” egy alfajának tartja, JAKAB 2011, 91. p.; míg *Vörös Imre* szerint e vívmányokhoz folyamodás önmagában nem jelent önálló jogértelmezési módszert, de valamely hagyományos módszer sajátos fajtáját sem, VÖRÖS IMRE: *A történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában*. Közjogi Szemle 2016/4. 50–51. pp.

⁴² Talán a legtöbbet idézett, modern – a *Savigny*-féle megosztást meghaladó – magyar jogelméleti jogértelmezési kánon bevezetése *Pokol Béla* nevéhez fűződik, aki külföldi kutatások nyomán tizenkét jogértelmezési módszert azonosított és számos publikációjában népszerűsítette ezt (*MacCormick – Summers – Pokol-féle* felosztás), l. pl. POKOL BÉLA: *Jogelmélet*. Budapest. Századvég, 2005. 217–240. pp., POKOL BÉLA: *A jog elmélete*. Budapest. Rejtjel Kiadó, 2001. 232–258. pp. Ezen aztán további elemzések alapultak, pl. CSERVÁK CSABA: *A jogértelmezés és az alkotmányértelmezés egyes módszerei*. FORVM: Acta Juridica et Politica 2016/2. különösen 57–60. pp.

⁴³ Általános magyar alkotmányjogi kánon alatt a következő munkában adott felsorolást értem, mely széles szakirodalmi alapokon talán a legkisebb közös nevezőjét adja meg az egymástól elvileg el nem különülő jogértelmezési és alkotmányértelmezési módszereknek: FRÖHLICH JOHANNA: *Alkotmányértelmezés*. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András et al.) forrás: <https://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyertelmez-es> (2019). 16–36. pontok (letöltve: 2022.09.19.).

⁴⁴ A különböző kánonokban az egyes módszerek egymásnak történő megfeleltetése vagy párhuzamba állítása természetesen bizonytalan, és tartalmilag jellemzően csak részleges, ami az adott módszer tartalmára, jellemzőire vonatkozó felfogásoktól függ.

1. sz. táblázat

A jogértelmezés módszereinek három kánonja

a jelenlegi alkotmánybírószági kánon	egy általános magyar alkotmányjogi kánon	bővített magyar jogelméleti kánon
nyelvtani (grammatikai, szintaktikai, stb.) értelmezés	„szövegszerű” értelmezés	a szöveg hétköznapi értelme szerinti, a szöveg speciális-technikai értelme szerinti
logikai értelmezés	--- (??)	joglogikai maximák szerinti
történeti értelmezés	--- (??)	---
rendszerint értelmezés		---
kontextuális értelmezés	rendszerint-kontextuális	kontextuális jogelveken alapuló
a jogszabály célja szerinti	objektív teleologikus szubjektív teleologikus	jogszabályi cél szerinti jogalkotó akarata szerinti
[jogértelmezési módszerként nem megnevezett, de gyakorolt]	precedenseken alapuló	precedenseken alapuló
[jogértelmezési módszerként nem megnevezett, de gyakorolt]	összehasonlító alkotmányjogi	analógián alapuló
[közjő, józan ész, gazdaságosság, erkölcsi elvek szerinti - ha ez módszer]	„szubsztantív”	etikai értékeken alapuló
[alkotmánykonform értelmezés - ha ez módszer]	---	alkotmányos alapjogok vagy alapelvek szerinti
---	---	doktrinális-jogdogmatikai

III. Terminológiai problémák

1. A „nyelvtani” értelmezés

A „nyelvtani” értelmezés elnevezéssel szemben komoly elvi problémák merülnek fel.⁴⁵ Vegyünk egy példát. A 3454/2021. AB határozat egy olyan törvényhelyet értelmezett, mely szerint pótmagánvádnál a vádindítványt „a jogi képviselő is ellátja aláírásával” [Be. 793. § (3) bekezdés]. Ezután megállapította, hogy az „is” szó kettős aláírásra utal a „nyelvtani” értelmezés alapján, tehát valaki másnak is alá kell írnia a dokumentumot.⁴⁶ A probléma az, hogy az „is” szó eme jelentésének nincs köze a nyelvtanhoz. A szó jelentését (alapjelentését) itt a nyelv szemantikai vonatkozásai adják meg, és nem a nyelvten. A nyelv és az általa jelölt valamilyen jelenség közötti viszonyt nem a nyelvten, hanem *jelentéstan (szemantika)* alapozza meg.⁴⁷ A *nyelvtan (szintaktika vagy szintaxis)* ezzel szemben a nyelv egységeinek viszonyára, formális szerveződési szabályaira utal. Amennyiben a jogszövegben valamely

⁴⁵ L. erre pl. BLUTMAN LÁSZLÓ: *Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége*. Jogtudományi Közlöny 2008/1. 3–4. pp.

⁴⁶ 3454/2021. (XI. 3.) AB határozat (pótmagánvád), Indokolás [35].

⁴⁷ PI. SZABÓ MIKLÓS: *Szó szerint ... a jog és nyelv interferenciájáról*. In: Jog és nyelv. (szerk. Szabó Miklós – Varga Csaba) Budapest. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2000. 8–15. pp.

szó vagy kifejezés jelentését akarjuk megállapítani, akkor elsődlegesen a szemantikai vonatkozásokat kell elővenni és nem a nyelvtant.⁴⁸ Az „is” szónak megvan a maga jelentése, (és használata a jogszövegben szereplő mondat értelmét jelentősen módosította), de a jelentést nem „nyelvtani” értelmezéssel lehet megállapítani.⁴⁹

Természetesen a jelentésnek sokszor vannak nyelvtani eredetű, de az alapjelentéshez képest járulékos összetevői. Nem mindegy, hogy (ő) jön vagy (ők) jönnek. A *kifejezések* jelentésénél például jellemző a (járulékos) nyelvtani vonatkozás, mert a kifejezést alkotó szavak kapcsolódása és viszonya nyelvtani szabályokat tükrözhet, mely beépül a kifejezés jelentésébe. Az „élettársi viszony” jelentésének van nyelvtani aspektusa, de ez mégis szemantikai kérdés, hiszen az „élettárs” és a „viszony” szavak alapjelentései nélkül nem tudnánk, miről van szó. Így az, hogy ez a kifejezés világos jelentésű, nem nyelvtani szempontú megállapítás (ahogy az Alkotmánybíróság gondolta), hanem elsősorban szemantikai jellegű.⁵⁰

Vannak példák az alkotmánybírósági gyakorlatban, amikor a jelentés nyelvtani eredetű vonatkozásai az értelmezés során szerepet kapnak, de a nyelvtani értelmezés elnevezést ekkor sem lehet helyesnek tekinteni, ez szemantikai kérdés marad. A 16/2015. AB határozatban értelmezési kérdésként merült fel, hogy az állami földvagyon kezeléséről szóló törvény módosítása csak deklarálta, hogy bizonyos, állami tulajdonú földrészek a Nemzeti Földalap részét képezik, vagy egyenesen a jogszabállyal kerültek e földrészek a földalaphoz. Mivel a törvénymódosításban úgy szerepelt, hogy e földrészek „a Nemzeti Földalapba kerülnek” (és nem múlt időben úgy, hogy korábban oda kerültek) joggal vonta le azt a szóban forgó határozat, hogy a törvénymódosítás e tekintetben nem deklaratív, hanem konstitutív hatályú.⁵¹ A következtetéshez persze tudni kellett a „kerülnek” és a „kerültek” szavak jelentéseit.⁵²

A fentiekből egyenesen következik, hogy egy szónak vagy kifejezésnek nincs „nyelvtani értelme” sem,⁵³ és „nyelvtani jelentése” sem.⁵⁴ Mindezekkel a pontatlan, sőt helytelen utalásokkal az Alkotmánybíróság egy terminológiai hiányt próbál betölteni. Nincs ugyanis rövid és pontos kifejezésünk arra, amikor az értelmezés során az értelmezést adó szó vagy kifejezés *szokásos, bevett jelentését* (vagy szótári jelentését) használja; mondatoknál pedig a mondat értelmét az azt alkotó szavak szokásos, bevett jelentése alapján alakítja ki.

⁴⁸ Ahogy *Eco* megfogalmazta, a nyelvet szintaktikai szempontból tanulmányozni olyan, mintha úgy határoznánk meg a hálókocsit, hogy az szokásosan két személyvagon között helyezkedik el, *ECO, UMBERTO: Az értelmezés határai*. Budapest. Európa, 2013. 396. p.

⁴⁹ Hasonló érveket már *Szászy-Schwarz Gusztáv* is felhozott a *Parergában*, *SZÁSZY-SCWARZ GUSZTÁV: Parerga: vegyes jogi dolgozatok*. Budapest. Athenaeum, 1912. 84–85. pp.

⁵⁰ 32/2010. (III. 25.) AB határozat (bejegyzett élettársi kapcsolat), Indokolás III.7. pont.

⁵¹ 16/2015. (VI. 5.) AB határozat (állami földvagyon), Indokolás [34].

⁵² A nyelvtani értelmezéssel kapcsolatban előhozott érvek természetesen alkalmazandók azon esetekre is, amikor az Alkotmánybíróság például „szintaktikai” vagy „grammatikai” értelmezésre utal.

⁵³ Pl. 15/2014. (V. 13.) AB határozat (ingatlanlízing), Indokolás [33].

⁵⁴ 13/2022. (VI. 2.) AB határozat (rokkantsági ellátás), Indokolás [30] vagy 3051/2022. (II. 11.) AB határozat (jöhímvé megsejtése), Indokolás [51].

Ezt próbálják leírni a nyelvtani (grammatikai, szintaktikai) értelmezéssel, de sokszor használják ezek egyfajta helyettesítéseként a *szűk*,⁵⁵ *strikt*,⁵⁶ *szigorú*⁵⁷ (vagy *szoros*) értelmezés fogalmát is.⁵⁸ A harmadik helyettesítő csoport az, amikor „szöveg szerinti” vagy *textuális értelmezést* említene a határozatok. Vannak olyan helyek, ahol az Alkotmánybíróság a nyelvtani értelmezést egyszerűen „textuális” értelmezésnek tekinti.⁵⁹ Ez utóbbinál az a probléma, hogy az értelmezés különböző formáit nem érdemes a szöveghez viszonyítani. Ugyanis minden értelmezés „szöveg szerinti”, mert az értelmezésnek a tárgya a jogszöveg.⁶⁰ Ezt világossá teszi az Alaptörvény 28. cikkének első mondata is, bár a bíróságoknak címezve. Mivel az értelmezés tárgya a jogszöveg, így az értelmezés minden „módszere” (a rendszertani vagy a történeti is) „szöveg szerinti” (tkp. textuális), csak az értelmezési folyamatban juthat az értelmező különböző eredményre az alkalmazott eljárástól függően. Abban az esetben, ha az értelmezés már nem szöveg szerinti (tehát a szöveg már nem az értelmezés tárgya), akkor viszont felmerül a kérdés, hogy mit is értelmezünk.

Úgy néz ki tehát, hogy az egyetlen helyes megoldás az lehetne, ha az értelmezést a szokásos, bevett jelentéshez mérnénk, és nem a szöveghez, vagy nem a jelentés szempontjából irreleváns vagy másodlagos jelentőségű nyelvtanra utalással jellemeznénk.

2. A „rendszertani” értelmezés

Van olyan alkotmánybírósági határozat, mely a rendszertani értelmezéshez sorolja, amikor a bíróság a szabályokat egymásra tekintettel értékeli.⁶¹ Szinte mindennapos eset a jogalkalmazásban, amikor egy jogszabály értelmezési lehetőségeinek számát más jogszabály vagy az Alaptörvény releváns rendelkezéseinek figyelembe vétele leszűkíti. Jogi szabályok együttes, egymásra tekintettel történő értelmezése és alkalmazása egy tényállás jogi értékelésekor banális helyzet. Azonban ez miért lenne rendszertani értelmezés?

A rendszertani értelmezés lényege ott fogható meg, hogy egy rendelkezés értelme szempontjából jelentőséget kap *ennek elhelyezkedése* az adott jogszabály szerkezetében, vagy annak van jelentősége, hogy az értelmezést befolyásoló más jogszöveg hol helyezkedik el az értelmezendő rendelkezéshez képest. Az Alkotmánybíróság gyakorlata nyújt szép példákat a hagyományos értelemben vett rendszertani értelmezésre. Itt felhozható a már előzőleg hivatkozott példa. Amikor a Be. arról szól, hogy a pótmagánvádnál a „vádindítványt a jogi képviselő is ellátja aláírásával” [Be. 793. § (3) bekezdés], akkor értelmezési kérdés, hogy ki az a másik személy, akinek ugyancsak alá kell írnia. Mivel a Be.

⁵⁵ 1208/B/2010. AB határozat (fizetési meghagyás), Indokolás 3.1. pont.

⁵⁶ 15/2014 (V.13.) AB határozat (ingatlanlízing), Indokolás [33].

⁵⁷ 27/2014. (VII. 23.) AB határozat (vallási közösségek egyesületi bejegyzése), Indokolás [73].

⁵⁸ Ez problematikus lehet, mert a bírósági joggyakorlat bizonyítja, hogy esetenként a szokásos („nyelvtani”) jelentéshez képest szűkebb jelentést tulajdonít a bíróság a jogvita eldöntése során egy szónak vagy kifejezésnek, tehát strikt vagy szűk értelmezés nem feltétlenül azonos a „nyelvtani értelmezéssel”, pl. Legf. Bír. Kfv.V.35.442/2010/7.

⁵⁹ Pl. 18/2021. (V. 27.) AB határozat (munkaidőkeret), Indokolás [90] vagy 13/2022. (VI. 2.) AB határozat (rokkantsági ellátás), Indokolás [30].

⁶⁰ Hasonlóan CSERVÁK 2016, 56, 60. pp.

⁶¹ 3179/2018. (VI. 8.) AB határozat (ügyvédi hivatás gyakorlása), Indokolás [81].

ezen szakaszában a megelőző rendelkezések a pótmagánvádlóként fellépő sértettről szólnak, az aláírásra vonatkozó rendelkezés helyéből arra lehet következtetni, hogy a pótmagánvádlóként fellépő sértett az a másik személy, akinek kell az aláírása, tehát az „is” szó rá utal.⁶² Nem egyszerűen arról van szó, hogy egy rendelkezést egy másik rendelkezés segítségével értelmezzük, hanem sajátlagosan arról, hogy a két érintett rendelkezés egymáshoz viszonyított elhelyezkedése (a jogszabály vonatkozó részének szerkezete) teszi lehetővé az egyik felhasználását a másik értelmezésénél.⁶³

Ugyanakkor az Alkotmánybíróság sokszor azt is rendszertani értelmezésnek veszi, ha az értelmezendő jogszövegnek más jogszöveget alapul véve tulajdonítanak valamilyen jelentést anélkül, hogy különösebb jelentősége lenne a másik jogszöveg helyének.⁶⁴ Pedig az értelmezés alapja a rendszertani értelmezésnél a két rendelkezés egymáshoz viszonyított elhelyezkedése, és nem pusztán az, hogy egy másik szabályt használunk az értelmezéshez. Például semmilyen rendszertani kérdést nem vet fel, amikor a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2009. évi XXIX. törvény 3. § (1) bekezdés *b*) pontjára tekintettel,⁶⁵ a Ptk. 8:1. § (1) bekezdése szerinti „közeli hozzátartozó” fogalmát úgy kell érteni, hogy abba – bizonyos kivételekkel – beleértendő a bejegyzett élettárs is, noha a Ptk. felsorolása ezt a hozzátartozót nem említi.⁶⁶ Nincs jelentősége annak, hogy a 2009. évi XXIX. törvény hogy helyezkedik el a jogrendszerben a Ptk.-hoz képest, amelyben az értelmezendő kifejezés található. Egyszerűen csak az egyik rendelkezés alapján értelmezzük egy másikat. Éppen ezért található, ha az ilyen esetet nem rendszertani, hanem *kontextuális értelmezésnek* minősítjük, amely általánosabb kifejezés. Ugyanakkor magában foglalja a rendszertani értelmezést, mely a kontextuális értelmezés egy sajátlagos fajtájának tekinthető.

Ez a megoldás azonban nem jellemző az Alkotmánybíróság felfogására. Az előbbieken már utaltam rá, volt olyan, hogy a kontextuális értelmezést egyszerűen egyenlőnek tekintette a rendszertani értelmezéssel, más határozatban pedig – némileg ellentmondásosan – a kettőt egymástól jól elkülönülő értelmezési módszereknek veszi.

⁶² 3454/2021. (XI. 3.) AB határozat (pótmagánvád), Indokolás [35].

⁶³ Ilyen, valódi rendszertani érvelést számos alkotmánybírószági határozat tartalmaz, pl. 873/B/2008. AB határozat (jogalkotás során vélemény kikérése), Indokolás III.1.1. pont vagy 26/2019. (VII. 23.) AB határozat (képmáshoz való jog), Indokolás [25] vagy 1/2020. (I. 2.) AB határozat (összbüntetésbe foglalás), Indokolás [89].

⁶⁴ Pl. 3291/2021. (VII. 22.) AB határozat (adóeljárás - bizonyítékok), Indokolás [87]; 2/2019. (III. 5.) AB határozat (menedékjog), Indokolás [44]–[45]; 3304/2020. (VII. 24.) AB határozat (Állami Számvevőszék jelentése), Indokolás [56]–[57]; 1/2016. (I. 29.) AB határozat (kormánytisztviselő felmentése), Indokolás [59]. Ilyen nézet a szakirodalomban is van, pl. SZLADITS KÁROLY (főszerk.): *Magyar magánjog I.* Budapest. Grill, 1939. 155. p.; IMREGH GÉZA: *Interpretatio. Jogesetek Magyarazata* 2014/3. 97. p. A bírósági gyakorlatban l. pl. EBH 2004. 1170.

⁶⁵ A rendelkezés szerint, bizonyos kivételekkel alkalmazni kell „a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra”.

⁶⁶ 3003/2021. (I. 14.) AB határozat (közeli hozzátartozó fogalma), Indokolás [61]–[65]; ugyanakkor itt ezt az értelmezést az Alkotmánybíróság nem is nevezte rendszertani értelmezésnek.

3. Jogértelmezési módszerek?

A *Savigny* elképzelésén alapuló jogértelmezési módszerekkel szemben – melyre az Alkotmánybíróság jogértelmezési felfogása is épül – legalább négyféle (részben már említett) kritika hozható fel.⁶⁷ (i) Először is, e módszerek nem takarják le a komplex jogértelmezési folyamat egészét, tehát hiányosak. (ii) Másodszor, az egységes jogértelmezés úgy esik szét különböző „módszerekre”, hogy a jogértelmezési folyamat leírása sematikus, élettelené válik. (iii) Harmadszor, az egyes módszerek mibenléte és tartalma meghatározatlanná vált; így komoly elméleti viták vannak abban a tekintetben, hogy például mi a „logikai” értelmezés, vagy mi tartozik a „rendszerint” értelmezéshez. (iv) Negyedszer, mivel az egységes jogértelmezési folyamat módszerekre esett szét, az egyes módszerek elhatárolása egymástól rendkívül problematikusá vált (például a logikai és rendszerint értelmezés viszonya).⁶⁸

A fenti kritikák megkérdőjelezzik, hogy egyáltalán beszélhetünk-e elkülönült értelmezési „módszerekről” az egységes jogértelmezési folyamaton belül. Az egységes jogértelmezési folyamaton belül elválaszthatatlanok a különböző „módszerek”. Aligha tartható az olyan megállapítás, hogy a „bírósg jelen ügyben az Étv. 30. § (1) bekezdésének értelmét kizárólag nyelvtani ... értelmezéssel állapította meg.”⁶⁹ Még a nyelvtani értelmezés sem megy logikai műveletek alkalmazása nélkül,⁷⁰ sőt elképzelhető, hogy az értelmezést a bíró ekkor is valamely külső tényezőre alapozta (pl. szótárra), ami behozza a kontextuális elemet. Azt is nehéz például állítani, hogy a bíró csupán rendszerint értelmezést végez, amikor az irányadó jogi szabályokat egymásra tekintettel értelmezi,⁷¹ mikor egy ilyen komplex művelet elkerülhetetlenül a grammatikai és logikai „módszer” alkalmazását is jelenti.

Mindezek miatt – legalábbis ebben a fogalmi keretben – terminológiai problémának látom, hogy a jogértelmezési „módszerekről” szólnak egyes határozatok. Talán az olyan megállapítások helyett, mint például „... az Alkotmánybíróság ezt követően elvégezte a ... rendelkezés történeti, logikai és rendszerint értelmezését...”,⁷² érdemes lenne úgy fogalmazni, hogy az Alkotmánybíróság elvégezte a szóban forgó rendelkezés értelmezését (mely értelmezésnek természetesen lehetnek egymástól elválaszthatatlan történeti, rendszerint, logikai, stb. vonatkozásai).

⁶⁷ Átfogóan és részletesen l. BLUTMAN 2008, 3–7. pp.

⁶⁸ Kiemelendő, hogy *Savigny* eredeti elképzelései nem jogértelmezési „módszerekről” szóltak, ő csak az egységes jogértelmezés grammatikai, logikai, stb. *elemeit* próbálta elkülöníteni, l. VON SAVIGNY 1840, 213. p. Az ő elképzelése alapján nem lehetne például olyan megállapítást tenni, hogy a bíró történeti értelmezési módszert alkalmazott, mert attól elválaszthatatlan a grammatikai és logikai elem is. E kritika tehát inkább azon felfogásnak szól, amellyé *Savigny* eredeti elképzelése később vált a magyar jogéletben és oktatásban.

⁶⁹ 15/2014. AB határozat (ingatlanlízing), Indokolás [33].

⁷⁰ Ezt az Alkotmánybíróság esetenként úgy hidalja át, hogy „*nyelvi-logikai módszerről*” beszél, 3057/2019. (III. 25.) AB határozat (közterület), Indokolás [17].

⁷¹ 3179/2018. (VI. 8.) AB határozat (ügyvédi hivatás gyakorlása), Indokolás [81].

⁷² 32/2008. (III. 12.) AB határozat (EUI), Indokolás V. pont.

A fentiekben elsősorban az alapkoncepciót illető terminológiai problémákat emeltem ki. Hozzá kell azonban tenni, hogy számos olyan apróbb terminológiai probléma mutatkozik a határozatokban, melyekre itt részletesebben nem érdemes kitérni, de érdemes jelezni, hogy vannak ilyenek.⁷³

IV. Mikor kell, és mikor nem kell egy rendelkezést értelmezni?

Lehetséges, hogy egy jogi rendelkezést nem lehet vagy nem szükséges értelmezni.

1. Mikor nem lehet értelmezni egy jogszabályt?

Az Alkotmánybíróság ismer olyan eseteket, amikor egy jogi rendelkezés *értelmezhetetlen*,⁷⁴ vagy olyan *belső ellentmondás* van benne, mely értelmezéssel ki nem küszöbölhető.

A *belső ellentmondás* léte még nem alkotmányossági probléma, az igazán fontos kérdés az, hogy mikor lesz ez az ellentmondás értelmezéssel kiküszöbölhetetlen.⁷⁵ Ez nagyrészt *ad hoc* mérlegelésen múlik. Úgy tűnik, hogy az alapügy az 1/1999. AB határozat, ahol az ellentmondás azért vált kiküszöbölhetetlenné, mert a támadott jogszabály egyrészt létre nem jött szervezetre, másrészt el nem fogadott (nem létező) jogi rendelkezésre utalt vissza.⁷⁶ Itt az ellentmondások kirívóan súlyosak voltak, és végletes példáját adták a jogszabály alkalmazhatatlanságának.

Az *értelmezhetetlenséget* könnyen lehetne a kiküszöbölhetetlen *belső ellentmondás*-hoz kötni, de értelmezhetetlenség alatt az Alkotmánybíróság mégsem ezt érti, hanem azal szemben külön esetnek tekinti. Egy jogi rendelkezés akkor értelmezhetetlen, ha túl általános, hatását tekintve nem kiszámítható.⁷⁷ Azonban akkor, ha az alapügyet, a többször hivatkozott 42/1997. AB határozatot vesszük példának, az „értelmezhetetlenség” végső soron a szabályozás *belső ellentmondásait* takarta.⁷⁸ Tehát a 42/1997. AB határozat,

⁷³ Pl. az Alkotmánybíróság beszél „szöveg szintjén felmerülő ellentmondásról”, pl. 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [22], [23]. Látni kell azonban, hogy szövegek (mint nyelvi jelek csoportjai) között nem lehet ellentmondás, hanem csakis egy szövegnek tulajdonított értelem lehet konfliktusos egy másik szövegnek tulajdonított értelemmel.

⁷⁴ Pl. „Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata értelmében nem felel meg a követelménynek, ha a norma semmilyen értelmezési módszerrel nem értelmezhető ..., vagy ha az értelmezhetetlenség a norma hiányos jellegeből fakad ..., illetve ha a norma olyan kifejezéseket tartalmaz, amelyek a jelenlegi társadalmi-gazdasági berendezkedés folytán váltak értelmezhetetlen kategóriává ...” 3038/2016. (III. 3.) AB határozat (közterület elnevezése), Indokolás [35].

⁷⁵ 9/2022. (V. 25.) AB határozat (pótmagánvád), Indokolás [28].

⁷⁶ 1/1999. (II. 24.) AB határozat (szervezett bűnözés elleni törvény), Indokolás III.3. pont; ez amiatt történt, mert a törvény azon részeit nem tudta az Országgyűlés elfogadni, amely kétharmados többséget igényelt, így több (egyszerű többséggel elfogadott) rendelkezés értelmetlen maradt.

⁷⁷ Pl. 31/2021. (XII. 1.) AB határozat (pszichoaktív anyagok), Indokolás [67], 3003/2021. (I. 14.) AB határozat (közeli hozzátartozó fogalma), Indokolás [63].

⁷⁸ Itt a gond az volt, hogy a támadott törvényi rendelkezés alapján a társas vállalkozásnál a járulékbefizetési kötelezettség elmulasztásának következményei kiszámíthatatlanná válhatnak, mert olyan jogalkalmazási

és az e tekintetben ráépülő gyakorlat nem igazán ad választ arra a kérdésre, hogy a túl általános, kiszámíthatatlan szabályozás miatt „értelmezhetetlen”.⁷⁹ Talán éppen ezért, van olyan határozat, mely különveszi a kettőt, és van egyrészt az értelmezhetetlen rendelkezés, másrészt van a túl általános rendelkezés, mely utat nyit a szubjektív, önkényes jogalkalmazásnak.⁸⁰ Ez viszont rejtve hagyja, hogy mi lenne így az értelmezhetetlenség ismerve.

Mindettől függetlenül is, a gyakorlatnak egy másik iránya számol azzal a lehetőséggel, hogy egy jogszabály *olyan mértékben homályos* (vagyis túl általános és kiszámíthatatlan), hogy ennek feloldására az értelmezés nem elegendő – ezt talán köthetjük az értelmezhetetlenséghez.⁸¹ Azonban a jogszabály homályos, túl általános és kiszámíthatatlan jellege a jogszabályt még nem teszi értelmezhetlenné. Egy jogrendszerben számos olyan jogi rendelkezés van, mely elfogadása pillanatában joggal minősíthető túl általánosnak, és hatásában kiszámíthatatlannak, de a ráépülő joggyakorlat határozott irányt ad a jövőbeni értelmezésnek, tehát javítja a szabály eredendő meghatározatlanságát.⁸² Ugyanakkor az ilyen rendelkezésre épülő, ellentmondásos bírói gyakorlat ismét megnyitja a meghatározatlanság és jogbiztonság kérdését.⁸³

A homályos rendelkezéseknél kontrollt a normavilágosság követelménye és az önkényes jogértelmezés lehetőségének kizárása jelenthet. Azonban az önkényes jogértelmezés lehetősége éppenséggel ellentmond az értelmezhetetlenségnek. Sőt, ha a jogszabály sokféle illeszkedő értelmezést enged, akkor ezek között lehet számos ésszerű alternatíva is, tehát még az értelmezés önkényességének mércéjét is nehéz megtalálni.⁸⁴

A kulcskérdés természetesen az, hogy mikor válik értelmezhetlenné egy jogi rendelkezés. Ez is *ad hoc* mérlegelés kérdése.⁸⁵ Számos ügy volt az Alkotmánybíróság előtt, melyben az indítványozó értelmezhetetlennek (vagy ellentmondásosnak) látta a szabályt, az Alkotmánybíróság viszont megmutatta, hogy miképpen értelmezhető mégis.⁸⁶

A másik irányból megközelítve a kérdést, az általános tétel valahogy úgy fogalmazható meg, hogy a jogértelmezést el kell végezni, ha a jogszabály nem olyan mértékben

---

gyakorlat is „kialakulhat”, hogy „járulékfizetéssel megalapozott időt szolgálati időnek egyáltalán nem ismernek el, a szerzett szolgálati időt is figyelmen kívül hagyják olyan körülmények miatt, amelyek csak utóbb és a tag által befolyásolhatatlan okból keletkeztek.” 42/1997. (VII. 1.) AB határozat (szolgálati idő), Indokolás II.2. pont.

⁷⁹ Mindemelllett az önkényes jogértelmezés lehetővé tétele miatt egy ilyen jogi rendelkezés elfogadása sértheti a jogbiztonság követelményét, pl. 4/2013. (II. 21.) AB határozat (ötágú vörös csillag), Indokolás [59].

⁸⁰ Pl. 3/2016. (II. 22.) AB határozat (ingóságok közterületen), Indokolás [11].

⁸¹ Pl. 3296/2021. (VII. 22.) AB határozat (szakképzés), Indokolás [44].

⁸² Ilyesmire utal pl. 3284/2017. (XI. 14.) AB határozat (kábitószér mennyiség meghatározása), Indokolás [42].

⁸³ 4/2013. (II. 21.) AB határozat (ötágú vörös csillag), Indokolás [64]. Azonban az még nem probléma önmagában, ha a jogszabályt a különböző fokon eljáró bíróságok eltérően értelmezik az ügyben, 15/2015. (V. 29.) AB határozat (vallási egyesület), Indokolás [39].

⁸⁴ Úgy tűnik, hogy ebben az esetben az önkényességet az *ellentmondásos bírói gyakorlat kialakulásának lehetősége* támaszthatja alá, mint például az „életvitelszerű lakhatás” meghatározatlan fogalmánál, 38/2012. (XI. 14.) AB határozat (közterület életvitelszerű használata), Indokolás [58].

⁸⁵ Például egy szabálysértési tényállásban a „közterület belterületén” kitétel értelmezhetetlennek minősül-e, vagy megengedhető, hogy a bíróság helyesen „belterületi közterületen” formában értelmezze (és helyesbítse)? L. 38/2012. (XI. 14.) AB határozat (közterület életvitelszerű használata), Indokolás [57].

⁸⁶ Pl. 3047/2013. (II. 28.) AB határozat (rendőri intézkedés 14 éven aluliakkal szemben), Indokolás [20].

homályos vagy ellentmondásos, hogy értelmezhetetlenek vagy alkalmazhatatlannak lehetne minősíteni.⁸⁷

2. Mikor nem szükséges értelmezni egy szabályt?

A kérdés arra irányítja a figyelmet, hogy az egyértelmű, világos rendelkezéseket valóban nem szükséges értelmezni (*in claris non fit interpretatio*)?

Az elv alkalmazásának feladása ahhoz vezethet, hogy az alkalmazandó jogszöveg furcsa értelmet kap egy-egy ügy eldöntése során, vagy annak a veszélye is fennáll, hogy a jogalkalmazás elszakad a szöveg köznapri értelmétől, (bármit is jelentsen ez). A *contra legem* értelmezés pedig alkotmányi szempontból legalábbis problematikus, ha nem is mindig alaptörvény-ellenes.⁸⁸ Másrészt viszont az alkotmányi értelmezési szabályok számos kötelezően figyelembe jövő szempontot támasztanak a jogértelmezéssel szemben (például figyelembe kell venni a jogszabály célját, a közjót, a gazdaságosságot, a nemzetközi jogi szabályokat, az uniós jogot, stb.) – melyek a világos szöveg további értelmezésének irányába húzzák a gyakorlatot.

A mai alkotmánybírósági gyakorlat nem teljesen világos az egyértelmű jogszövegek kezelésében, azonban láthatóan az alkotmányi értelmezési követelmények fennállása olyan irányban hat, hogy kiterjedt szempontrendszert kell alkalmazni – tehát a kontextualitás az egyértelmű rendelkezések esetében is követelmény. Ennek megfelelően, „az adott ügyben alkalmazandó jogszabályoknak pusztán a nyelvtani értelmezése nem felel meg az indokolt bírói döntéssel szemben támasztott alkotmányos követelményeknek. ... A bírói jogalkalmazás folyamatában a jogszabályok értelmezése egy olyan komplex indokolást igényel, amely a szintaktikai mellett a teleologikus és a rendszertani értelmezés szempontjait is felismeri, értékeli és egymásra tekintettel ütközteti. A jogértelmezés ezen bíró által érvényesített, komplex folyamatában az irányadó jogi normákat a rendszertani értelmezés keretében nemcsak egymásra tekintettel, hanem a jogalkotó céljára és az Alaptörvényre figyelemmel is értékelni kell a konkrét ügyben.”⁸⁹

Az Alkotmánybíróság időnként be is mutatja, hogy a látszólag egyértelmű jogszöveg sajátos értelmet kap, ha az értelmezési szempontrendszert kitágítjuk. A 3534/2021. AB határozatban a lakásbérleti jog folytatásával kapcsolatban a hitelszerződésből eredő kötelezettségeiknek eleget tenni nem tudó természetes személyek lakhatásának biztosításáról szóló 2011. évi CLXX. törvény volt terítéken, mely az elhunyt bérlő együttélő gyermekének biztosította a lakásbérlet folytatását, míg az együttélő unokának nem. A bírói

⁸⁷ 3047/2013. (II. 28.) AB határozat (rendőri intézkedés 14 éven aluliakkal szemben), Indokolás [20].

⁸⁸ Az Alkotmánybíróság szerint „a *contra legem* jogértelmezés és jogalkalmazás ... önmagában nem alapozza meg az alkotmányellenességet”; Pl. 23/2018. (XII. 28.) AB határozat (MNB felügyeleti bírság), Indokolás [25]–[28]; 3280/2017. (XI. 2.) AB határozat (termőföld vagyonátruházási illetéke), Indokolás [38]; 3280/2017. (XI. 2.) AB határozat (illetékmentesség - termőföld), Indokolás [32]. Máshol az szerepel, hogy „kivételesen, kellően súlyos esetekben” alapozza meg, pl. 5/2022. (IV. 14.) AB határozat (környezetszennyezés miatti kártérítés), Indokolás [65], vagy akkor, ha a bíró „*alapos ok nélkül* hagyja figyelmen kívül a hatályos jogot”, 20/2017. (VII. 18.) AB határozat (vadkár), Indokolás [18].

⁸⁹ 3179/2018. (VI. 8.) AB határozat (ügyvédi hivatás gyakorlása), Indokolás [81]; megerősítve pl. 3024/2019. (II. 4.) AB határozat (megváltozott munkaképességűek ellátása), Indokolás [70].

kezdeményezés éppen ezen helyzet alaptörvény-ellenességét vetette fel. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kérdéses törvényi rendelkezés célja, hogy biztosítsa az adósok, valamint az egy háztartásban élő, meghatározott személyek lakhatását. Ebből kiindulva, úgy értelmezte a látszólag egyértelmű, vonatkozó jogszabályi rendelkezést, hogy a lakásbérleti törvény alapján a gyermekek közé kell számítani a nevelt gyermeket is, és a következő lépésként a Ptk. 4:199. § (2) bekezdéséből azt vezette le, hogy az együttélő unoka nevelt gyermeknek minősíthető, azaz jogosult lehet a lakásbérleti jog folytatására.⁹⁰ Ezzel lényegében a bérlővel együttélő unoka behelyezhető volt a bérlővel együttélő gyermek fogalmába.

Ennél az esetnél a józan ész értelmezési szempontja nem jött elő. Volt azonban olyan határozat is, ahol a világos, egyértelmű rendelkezéssel a józan ész szempontja (Alaptörvény 28. cikk harmadik mondat) került ellentétbe. E határozatban végül olyan álláspont körvonalazódott, mely szerint, ha egy világos, egyértelmű jogi rendelkezés alkalmazása abszurd, a józan észszel ellentétes eredményre vezetne, akkor az Alaptörvény 28. cikk alapján „értelmezni” kell az egyértelmű jogi rendelkezést is, és ha lehetséges, összhangba hozni egy ésszerű megoldással.⁹¹

V. Normakonfliktusok és jogértelmezés

Az előzőekben látható volt, hogy egy jogi rendelkezés homályossága vagy belső ellentmondásai csak akkor vetnek fel alkotmányossági problémát a jogbiztonság elve szempontjából, amennyiben ezek a hiányosságok értelmezéssel nem orvosolhatók a jogalkalmazásban. A bíróságoknak mindent meg kell tenni a jogértelmezés során, hogy e hiányosságokat kiküszöböljék. A bíróságok azonban ezt nem tehetik *contra legem*.

Ilyen problémák azonban nemcsak egy jogi rendelkezés tekintetében (vagy egy jogszabályon belül) merülhetnek fel, hanem konfliktus, ellentmondás adódhat több jogszabály között is. Előfordulhatnak egy konkrét tényállás jogi értékelésénél „ellentmondani látszó normák” vagy „inkompatibilisnek látszó normák” vagy „a szöveg szintjén felmerülő ellentmondás”.⁹²

Az általános tétel itt is az, mint amit láthattunk az előzőekben: *a rendelkezésre álló jogértelmezési eszközök használatával mindent meg kell tenni az ellentmondás ésszerű kiküszöbölésére*. Természetesen egyes ügyekben a konkrét körülmények döntenek el, hogy ez megtehető-e és miképpen. Ha az ellentmondás kiküszöbölése így sem sikerül, csak akkor merül fel valamely ellentétes szabály alaptörvény-ellenessége. A normakonfliktusok azonban további, sajátos kérdéseket is felvetnek.

⁹⁰ 3534/2021. (XII. 22.) AB határozat (lakásbérleti jog folytatása).

⁹¹ 3002/2021. (I. 14.) AB határozat (vizuális kultúra). Megjegyzendő, a határozatnak lehet olyan értelmezése is, hogy nem lehet ugyan a jogszöveget értelmezéssel szétfeszíteni, de ekkor *contra legem* méltányosságot kell alkalmazni. Az ügyre l. még HÖRCHERNÉ MAROSI – KOVÁTS 2021, 33. p.

⁹² 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [22]–[23].

1. A normakonfliktus léte, mint jogértelmezési kérdés

(1) Sok esetben értelmezés kérdése, hogy egyáltalán van-e normakonfliktus két jogszabály között. Jól mutatja ezt a 3029/2021. AB határozattal lezárt ügy. A méhész indítványozóval szemben kártalanítás nélkül elrendelték beteg méhcsaládjainak és egyes méhészeti eszközöknek a megsemmisítését. A jogvita a kártalanítás körül forgott. Az élelmszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény csak korlátozott kártalanítást tett lehetővé egyes, az állatbetegségek felszámolására irányuló intézkedések miatt, és az indítványozó ez alapján nem kaphatott kártalanítást. Ezzel szemben a méhállományok védelméről szóló 70/2003. (VI. 27.) FVM rendelet ilyen intézkedéseknél feltétel nélküli állami kártalanítást írt elő. A közigazgatási bíróság érdemben nem érzékelt ellentmondást a két rendelkezés között, mert az FVM rendelet *lex specialis* volt a törvényhez képest (csak a méhészetre vonatkozott), tehát ezt kellett alkalmazni.⁹³ A Kúria szerint viszont a *lex specialis* elv nem alkalmazható különböző szintű szabályok között. A két jogszabály között ellentét volt, tehát a *lex superior* elv alapján (sőt a *lex posterior* elv alapján is) a törvényi rendelkezés érvényesül, mely alapján nincs kártalanítás.⁹⁴

Az Alkotmánybíróság – ugyancsak normakonfliktust tételezvé – megállapította, hogy a Kúria nem járt el alaptörvény-ellenesen, mert az alkotmányi jogforrási hierarchiát nem törheti át a *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazása.⁹⁵ Az igazán érdekes kérdés az lett volna, hogy ha az FVM rendelet valóban *lex specialis* volt a törvényhez képest, akkor milyen feltételekkel érvényesülhetett volna a törvénnyel szemben (mely feltételek az ügyben láthatóan nem álltak fenn). A közigazgatási bíróság ellentmondásos érvelése (volt-e vagy nem volt normakonfliktus) elterelte a figyelmet erről a kérdésről.

Nézetem szerint ebben a helyzetben az alacsonyabb szinten elhelyezkedő *lex specialis* szabályok lényege az, hogy az általánosabb, és magasabb szintű felhatalmazó szabályt (vagy más jogszabályt is) e felhatalmazás alapján kiegészíthetik, pontosíthatják, esetleg eltérő rendelkezést is megállapíthatnak. A normakonfliktus létét vagy nem-létét ekkor az dönti el, hogy mire terjedt ki a felhatalmazás. A szóban forgó FVM rendelet meghozatalára a felhatalmazás az állategészségügyről szóló 1995. évi XCI. törvényen alapult. Így ebben az ügyben a normakonfliktus létét az dönthette volna el, hogy a korábbi törvényi felhatalmazásból levezethető-e az FVM rendelet olyan szabályozása, mely eltér (az öt évvel később

⁹³ A közigazgatási bíróság ítélete e tekintetben ellentmondásos volt. *Lex specialis*nak tekintette az FVM rendeletet a törvényhez képest (ez nem feltételez ellentmondást, hiszen a rendelet felhatalmazással kiegészítheti vagy konkretizálhatja az általánosabb jogszabályt). Utána viszont megemlítette a *lex specialis derogat legi generali* elvet, ami már feltételezi a normakonfliktust, hiszen az elv éppen ennek kiküszöbölésére szolgál. Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 12.K.27.318/2017/31. (forrás: birosag.hu – 2022.09.14.)

⁹⁴ A *lex superior*, a *lex posterior* elvek itt érdektelenek, mert ezek nem jogértelmezési eszközök, hanem normakonfliktus esetén az egyik jogszabály alkalmazásának kizárását megalapozó elvek. Ez vonatkozik a *lex specialis derogat legi generali* elvre is.

⁹⁵ Már korábban is, I. 3241/2017. (X. 10.) AB határozat (telekalakítási engedély), Indokolás [30].

elfogadott) 2008. évi XLVI. törvény azonos tárgyú szabályozásától. Ha erre kiterjedt a felhatalmazás, akkor *lex specialis*nak tekinthető (és nincs normakonfliktus), ha nem, akkor ellentétben áll a két jogszabály egymással (és így nem tekinthető *lex specialis*-nak).⁹⁶

(2) A *lex specialis* szabályoknál tehát a normakonfliktus kezelése sajátos kérdéseket vethet fel. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a *lex specialis* tekintetében néhány tételben összefoglalható. A *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat egyaránt megalapozható a jogforrási hierarchia azonos vagy különböző szintjén elhelyezkedő jogszabályok között, egy jogszabályon belül, sőt egy jogszabály egy szakaszán belül is. Lehetséges, hogy a *lex specialis* jellegű szabály ellentétben áll a *lex generalis* szabállyal, és az is lehetséges, hogy nem. Ezt mindig a konkrét ügyben kell vizsgálni.⁹⁷ A *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazása akkor merül fel, ha ilyen normakonfliktus adódik. Az elv csak azonos jogforrási szinten elhelyezkedő szabályok közötti normakonfliktus feloldására használható. A különböző jogforrási szinten elhelyezkedő jogszabályok között – ahol a *lex specialis* az alacsonyabb szintű szabály – az ellentét feloldására az elv nem használható, mert az elv alkalmazása nem törheti át a jogforrási hierarchiát (és egyben a *lex superior* elvet). Azonos szintű jogszabályok között – amennyiben a *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat megalapozható – viszont a *lex specialis* szabályt nem ronthatja le a *lex generalis* szabály.⁹⁸

A *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat megállapítása nyilvánvalóan jogalkalmazói döntés, azaz jogértelmezés kérdése, (mint ahogy az is, hogy létezik-e normakonfliktus ebben a kapcsolatban.) Azzal, hogy egy szabályt a jogalkalmazó *lex specialis* szabálynak tekint, egyben tárgyi hierarchiát alapoz meg a *lex generalis* jellegű szabállyal szemben.

Van, amikor a *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat kézenfekvő, például egy magasabb szintű jogszabály felhatalmazást ad bizonyos kérdéskör részletesebb, alacsonyabb szinten megvalósuló jogszabályi rendezésére. A tárgyi hierarchiát azonban nem csak kifejezett jogszabályi felhatalmazás alapozhatja meg. Az Alkotmánybíróság gyakorlatára is tekintettel, a *lex specialis* jelleg megalapozásánál a következő tényezőket lehet megkülönböztetni: (i) felhatalmazás (mindennapi jogalkotási elem a végrehajtó jogszabályok tekintetében); (ii) a *lex generalis* szabály megengedi az eltérést, konkrét felhatalmazás nélkül; (iii) a *lex specialis* jelleg levezethető a két, ugyanazon jogszabályban szereplő rendelkezés között, azok rendszertani helyéből;⁹⁹ (iv) harmadik jogszabály rendelkezése

⁹⁶ Egy kormányrendelet rendelkezésének *lex specialis* jellegét az Alkotmánybíróság is a felhatalmazáshoz, annak terjedelméhez kötötte, pl. 12/2019. (IV. 8.) AB határozat (hulladékgyűjtési bírság), Indokolás [20].

⁹⁷ L. erre pl. „Ebből adódóan – másrészt – a Ctv. és a régi Pp. egymáshoz való viszonyának fent írt áttekintéséből az is megállapítható, hogy a régi Pp. *lex generalis* szabályaihoz képest a Ctv. *lex specialis* rendelkezéseket tartalmaz, így a közöttük esetlegesen felmerülő kollízió a *lex specialis derogat legi generali* jogértelmezési elv alkalmazásával feloldható. 3155/2018. (V. 11.) AB határozat (cégeljárás), Indokolás [34].

⁹⁸ 3373/2017. (XII. 22.) AB végzés (szövetkezeti hitelintézeti tagság), Indokolás [38].

⁹⁹ 3139/2017. (VI. 8.) AB végzés (flashmob), Indokolás [19]; itt az Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdés *lex specialis* a IX. cikk (1) bekezdéshez képest. Hasonlóan a régi Pp. iratbetekintései szabályainál, 3056/2015. (III. 31.) AB határozat (anonimizált másolatok), Indokolás, [24].

alapján lehetőség van az eltérésre;¹⁰⁰ (v) azonos szintű jogszabály bizonyos kiemelt eseteket utólag másként szabályoz.¹⁰¹

Ezen alkotmánybíróági gyakorlathoz érdemes két megjegyzést fűzni. Az egyik, hogy az Alkotmánybíróság (véleményem szerint helyesen) az azonos szintű szabályok konfliktusára szorítja vissza a *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazását. Ugyanakkor ez a kör, az azonos szintű szabályok konfliktusa a *lex posterior derogat legi priori* elv érvényesülési területe is. (Ez utóbbi elv alkalmazási köre szűkebb, mert nem alkalmazható egy jogszabályon belüli normakonfliktusok feloldásánál, míg a *lex specialis* elv igen). Azonban az azonos szinten lévő jogszabályok közötti konfliktusnál a két elv konkurálhat egymással, és az Alkotmánybíróság nem nyilatkozott meg abban a kérdésben, hogy melyik alkalmazása érvényesül a másikkal szemben.¹⁰²

A másik megjegyzés, hogy a *lex specialis* szabályok kezelésében van egy mélyen húzódó fogalmi ellentmondás. Amennyiben egy *lex specialis* jogszabály például egy magasabb szintű jogszabály felhatalmazása alapján rendez egy kérdést, és normakonfliktus állapítható meg a felhatalmazó szabállyal, akkor feltehetően túllép a felhatalmazás keretein. Így a konfliktusos részben nem a felhatalmazás alapján szabályoz, tehát e részében megkérdőjelezhető, hogy *lex specialis* jellegű lenne, mert nem az általános szabály keretein belül marad. A *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat más megalapozásánál is előjön ugyanez a probléma. Ha a jogalkalmazó megállapítja a kapcsolatot, és ugyanakkor a normakonfliktust is, akkor bizonyos mértékig önellentmondásba kerül, mert a konfliktusban álló jogszabályi elemeknél aligha alapozható meg a *lex specialis* / *lex generalis* kapcsolat (ugyanis a *lex specialis* nem marad az általános szabály keretein belül). Ez az ellentmondásos helyzet oda vezet, hogy mire a *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazására sor kerülne, a normakonfliktusból tulajdonképpen eltűnik a *lex specialis*.¹⁰³

2. A normakonfliktusok fajtái és feloldásuk

A *prima facie* normakonfliktusokat a bíróságok a következőképpen kezelhetik: (i) ésszerű jogértelmezéssel megteremtik az érintett jogszabályok között az összhangot – láthattuk, az ésszerűség határáig ez az Alkotmánybíróság által megállapított kötelezettségük is; (ii) a konfliktusban álló jogszabályok egyikének alkalmazását valamilyen alapon kizárják az ügy eldöntéséből; ez lehet időbeliségi szempont (*lex posterior derogat legi priori*); jogforrási hierarchia (*lex superior derogat legi inferiori*); szabályozási tárgyak hierarchiája

¹⁰⁰ 3235/2017. (X. 3.) AB végzés (közbeszerzési szerződés semmissége), Indokolás [10], (a Kúria álláspontja: ahol az uniós jogra tekintettel minősülnek *lex specialis* jellegűnek a közbeszerzési szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályok a közbeszerzésekről szóló törvényben, a Ptk. általános érvénytelenségi szabályaival szemben).

¹⁰¹ 34/2014. (XI. 14.) AB határozat (devizakölcsön) Indokolás [85] (a Ptk. tisztességességről szóló generálklauzuláját konkretizálják ágazati törvények).

¹⁰² Pl. 3042/2021. (II. 19.) AB határozat (kulturális javak visszaadása), Indokolás [80] vagy 1/2001. (I. 17.) AB határozat (jogalkotási törvény), Indokolás III.4. pont.

¹⁰³ Kiss László alkotmánybíró közvetetten utalt ilyesmire: a *lex specialis* jelleg nemigen fér össze az általános szabállyal fennálló kollízióval, 3056/2015. (III. 31.) AB határozat (anonimizált másolatok), Kiss L. különvélemény [65].

(*lex specialis derogat legi generali*); (iii) alkotmányossági kérdést felvető, fel nem oldható normakonfliktus esetén, egyedi normakontrollt kezdeményeznek a konfliktusban álló jogszabályok valamelyikének tekintetében.

Prima facie normakonfliktusok különböző helyzetekben és formákban merülhetnek fel, és az általános tételen túl (ti. jogértelmezéssel törekedni kell az összhang megteremtésére), eltérő mértékű kötelezettségek is terhelik a bíróságokat e tekintetben.

(1) *Prima facie normakonfliktus az Alaptörvény és egy jogszabály viszonyában.* Ebben a helyzetben az Alaptörvény 28. cikkében foglalt, alkotmánykonform értelmezés kötelezettsége működésbe lép, tehát a jogszabály ésszerű összehangolása az Alaptörvénnyel alkotmányi kötelezettség.¹⁰⁴ Ha ez lehetséges, a jogszabály alkalmazása ezen okból nem mellőzhető, és a bíróságoknak nem kötelező az Alkotmánybírósághoz fordulniuk a jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítása iránt.¹⁰⁵

(2) *Különböző szintű jogszabályok közötti prima facie normakonfliktus.* A konfliktus ésszerű értelmezéssel történő kiküszöbölésének kötelezettsége itt is *alkotmányi kötelezettség*, mely a jogszabályok közötti hierarchiát biztosító alkotmányi rendelkezésekre vezethető vissza. Az Alkotmánybíróság ezt így fogalmazta meg: „ az Alaptörvény 18. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy a Kormány tagjának rendelete törvénnyel nem lehet ellentétes, egyúttal azt az értelmezési kötelezettséget is a bíróságokra ruházza, hogy a szöveg szintjén felmerülő ellentmondás esetén a miniszteri rendeletet úgy értelmezzék, hogy az ne mondjon ellent az ügyben releváns törvényi rendelkezésnek.”¹⁰⁶

(3) *Azonos szintű szabályok közötti prima facie normakonfliktus.* A normakonfliktus ésszerű értelmezéssel történő feloldása itt már nehezebben vezethető vissza kifejezett alkotmányi kötelezettségre. Alkotmányi kötelezettséget a bíróságok oldalán inkább az érinthet, hogy a bíróság *milyen módon* próbálja feloldani az ellentétet (e tekintetben szóba jön az alkotmányi értelmezési szabályok betartása, esetlegesen a jogbiztonság elve, és az, hogy a bíróságok a jogszabályoknak alá vannak vetve.)

3. Ellentétes jogszabály alkalmazásának kizárása, mint jogértelmezési kérdés?

Az előzőekben foglaltak alapján megalapozottan gondolhatná bárki, hogy egy normakonfliktus megállapítása jogértelmezési kérdés, de a normakonfliktus feloldása az egyik érintett jogszabály kizárásával, már nem. Az Alkotmánybíróság viszont ezt is jogértelmezési kérdésnek tekinti: „egymásnak ellentmondó, de az ügyben elvileg egyaránt releváns

¹⁰⁴ Az alkotmánykonform értelmezés ágas-bogas problémáira I. pl. CHRONOWSKI NÓRA: *Az alkotmánykonform értelmezés és az Alaptörvény*. Közjogi Szemle 2017/4. 7–15. pp.; FRÖHLICH JOHANNA: *Az Alkotmánybíróság és a Kúria alkotmányértelmezése: az Alaptörvény 28. és R) cikkei*. In: Gábor Zsolt (szerk.): *Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban*. 3. kötet Budapest. HVG-ORAC, 2019. 342–364. pp.

¹⁰⁵ 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [24].

¹⁰⁶ 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [23].

jogi rendelkezések feloldását a több lehetségesen alkalmazandó jogi rendelkezés valamelyike alkalmazásának mellőzésével végzik el, nem több mint pusztán jogértelmezés”.¹⁰⁷

Ez azonban nincs teljesen összhangban az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatával. E gyakorlat szerint, amennyiben egy bíróság valamely alkalmazandó jogszabály alkalmazását tévesen, helytelenül mellőzi, akkor az *contra legem* jogalkalmazásnak minősül. Az ilyen, *contra legem* jogalkalmazás viszont már nem minősül jogértelmezésnek, a kettőt számos alkalommal szembeállította az Alkotmánybíróság.¹⁰⁸ Ha egy alkalmazandó jogszabály téves, helytelen mellőzése nem jogértelmezés, akkor a jogszabály helyénvaló és megalapozott kizárása az ügy megítéléséből sem lesz jogértelmezési kérdés.¹⁰⁹

Az Alkotmánybíróság fenti megállapításának van még egy fontos következménye. A különböző jogforrási szinten álló jogszabályok közötti normakonfliktus esetén, az így alaptörvény-ellenesnek minősülő alacsonyabb szintű jogszabály miatt nem kell a bíróságnak az Alkotmánybírósághoz fordulni. A *lex superior* elv használatával ugyanis kizárja az ellentétes alacsonyabb jogszabály alkalmazását az ügyben. Így nem áll be az egyedi normakontroll kezdeményezésének feltétele, nevezetesen az, hogy az ügyben alkalmazandó jogszabály alaptörvény-ellenessége merüljön fel. Ennek az a hátránya, hogy a *lex superior* elv alkalmazása miatt számos, látszólag alaptörvény-ellenes jogszabály maradhat a jogrendszerben.

VI. Záró megjegyzések

Ez a tanulmány csak néhány olyan általános és alapvető téma elemzésére vállalkozott, melyen keresztül az Alkotmánybíróság jogértelmezési felfogása – bizonyos szempontból – jellemezhető. Az itt rendelkezésre álló terjedelem többet nem is enged. Önálló tanulmányokat (esetenként könyveket) lehet írni külön-külön is az Alaptörvényben konkrétan megjelenő jogértelmezési szempontokról, és azok alkalmazásáról az Alkotmánybíróság által. Ilyen tanulmányok születtek is a magyar szakirodalomban, különösen az alkotmánykonform értelmezés kötelezettségéről, de említhetnénk a nemzetközi joggal vagy az uniós joggal összhangban álló jogértelmezés követelményének kiterjedt elemzéseit, vagy éppen a történeti alkotmány vívmányainak szerepéről vallott nagyszámú, egymással is vitatkozó munkát.

Az Alkotmánybíróság jogértelmezéssel kapcsolatos jelenlegi gyakorlatának rövid öszeszegezéseként – egyben az előzőek egyfajta konklúziójaként – négy általános megállapítás

¹⁰⁷ 3029/2021. (II. 2.) AB határozat (állategészségügyi intézkedés), Indokolás [24].

¹⁰⁸ Több határozat szembeállítja a (*contra legem*) jogértelmezést az ügyben kötelezően alkalmazandó jogszabály alkalmazásának mellőzésével (mely utóbbi már a *contra legem* jogalkalmazáshoz tartozik), pl. 29/2021. (XI. 10.) AB határozat (vadkár2), Indokolás [32]; máshol a „*normatartalom mellőzését*” említi az Alkotmánybíróság, pl. 9/2016. (IV. 6.) AB határozat (gyermekgondozási díj), Indokolás [30] vagy 3031/2019. (II. 13.) AB határozat (telekadó), Indokolás [43].

¹⁰⁹ Megjegyzendő, az Alkotmánybíróság nemcsak a jogértelmezésen túlnyúló „*contra legem* jogalkalmazás” fogalmát ismeri, hanem a „*contra legem* jogértelmezés” fogalmát is. Ez utóbbi alatt körülbelül azt érti, hogy a jogalkalmazó indokolatlanul elszakad az értelmezett jogszöveg jelentésétől, pl. 3453/2021. (XI. 3.) AB határozat (tartós ápolást végzők időskori támogatása), Indokolás [45]; 29/2021. (XI. 10.) AB határozat (vadkár2), Indokolás [38]; 3095/2016. (V. 12.) AB végzés (földgázkereskedelem különadó), Indokolás [11]; 3031/2019. (II. 13.) AB határozat (telekadó) Dienes-Oehm E. különvélemény [68].

kívánczik ide. Először is látható, hogy az alkotmánybíróági gyakorlat a vizsgált területen tartalmaz ellentmondásos megállapításokat, és sok értelmezési probléma kapcsán szilárdabb tételek kialakulása legfeljebb a jövőben várható. Ez nem meglepő, hiszen olyan alapvető jogalkalmazási kérdésben, mint a jogértelmezés, minden alkotmánybírónak megvannak a saját dogmatikai és praktikus elképzelései,¹¹⁰ melyeket érvényesíteni akar, és egy-egy konkrét jogértelmezési feladat során ezeket közös nevezőre hozni nem egyszerű feladat. Az alkotmánybíróági gyakorlat tehát forrásban van, bár több vonatkozásban szilárdan kialakultak az általános alaptételek (például a jogszöveg ellentmondásainak kiküszöbölésére, vagy az egyértelmű, világos jogszövegek komplex megközelítésére).

Második, hogy az Alkotmánybíróság az értelmezési folyamatok leírására és jellemzésére hagyományos, konzervatív terminológiát használ (a Savigny-féle jogértelmezési módszerek némileg javított fogalomrendszere). Ez olyan következménnyel jár, hogy a fogalomrendszerrel szemben felhozható kritikák felmerülhetnek az Alkotmánybíróság jogértelmezéssel kapcsolatos általános megállapításaival szemben is. Különösen fontos kiemelni a megnevezett módszerek tartalmi bizonytalanságát, egymással való kapcsolatuk tisztázatlanságát és azt, hogy ezek nem alkalmasak az értelmezési folyamatok realizitikusabb leírására.

Harmadik, hogy az Alkotmánybíróságnak vannak kétséges, nehezen védhető megállapításai az alkotmányi értelmezési szabályok használata tekintetében. Érdemes e tekintetben megemlíteni az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazásával összefüggő egy-két kétséges értelmezési tendenciát, melyek egyben az alkotmányi szövegtől való eltávolodást is jeleznek. Ilyen a 28. cikk hatályának kiterjesztése,¹¹¹ vagy a harmadik mondatban foglalt értelmezési támpontok önálló használata.¹¹²

Negyediként megemlíteném, hogy ugyan az alkotmánybíróági gyakorlat bizonyos értelemben tükrözi a jogdogmatikában a jogértelmezéssel kapcsolatban észlelhető (hagyományos) fogalmi zavarokat, de ez a gyakorlat megmarad a *Savigny*-féle alapokon, és nem kívánja használni az elmélet újabb, azoktól eltérő megközelítéseit (l. korábban az 1. sz. táblázatban tett összevetést.)

¹¹⁰ Ezek jól tükröződnek egyes kisebbségi véleményekben, melyek önmagukban is egy jogértelmezési tanulmány alapvetésének felfoghatók. Pl. 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Pokol B. párhuzamos indokolása [39]–[50]; 33/2021. (XII. 22.) AB határozat (nemi átalakító kezelések), Czine Á párhuzamos indokolás [49]–[65]; 20/2017. (VII. 18.) AB határozat (vadkár), Hörcherné Marosi I. különvélemény [37]–[45].

¹¹¹ E tekintetben ilyen aggályos megállapítás a következő, melyet az Alkotmánybíróság egy alkotmányértelmezést tartalmazó bírósági határozattal szemben fogalmazott meg: „... Az Alaptörvény 28. cikke pedig az alkotmánykonform értelmezés követelményét támasztja az Alaptörvény 8. cikk (3) bekezdése szerinti tiltott tárgykörök tekintetében ...” 10/2022. (VI. 2.) AB határozat (Fudan-népszavazás), Indokolás [28]. A probléma az, hogy a 28. cikk első két mondata kifejezetten *jogszabályok* értelmezési elveire vonatkozik (így az alkotmánykonform értelmezés követelménye is). Az Alaptörvény T) cikk (2) bekezdése alapján maga az Alaptörvény nem jogszabály [annak más rendelkezései is külön kezelik a jogszabályokat, l. pl. az R) cikk (2) bekezdését]. Tehát alaptörvényi rendelkezés bírósági értelmezésére az Alaptörvény 28. cikkének első két mondata nem lenne alkalmazható.

¹¹² E szerint az ott felsorolt négy értelmezési szempont (közjó, józan ész, gazdaságosság, erkölcsi elvek) a jogszabályi cél, mint elsődleges értelmezési támpont megállapításához kapcsolódnak, azt szolgálják (másodlagos értelmezési támpontokként). Volt azonban, hogy az Alkotmánybíróság elválasztotta a jogszabályi céltől, és önálló (elsődleges) értelmezési támpontként vette figyelembe (pl. a józan észnek megfelelő megoldás követelményét), pl. 3002/2021. (I. 14.) AB határozat (vizuális kultúra), Indokolás [50]–[52], de l. szintén 9/2016. (IV. 6.) AB határozat (gyermekgondozási díj), Indokolás [37].

LÁSZLÓ BLUTMAN

LEGAL INTERPRETATION: METHODS AND APPROACHES OF
THE HUNGARIAN CONSTITUTIONAL COURT

(Summary)

This study concerns the analysis of some general and basic topics in the field of legal interpretation through which the Constitutional Court's understanding of legal interpretation can be characterized - at least, from a certain point of view. Above all, this includes the question of what methods of legal interpretation the Constitutional Court uses, how it identifies these methods, what content it attributes to them; when a legal provision should and should not be interpreted, as well as what is the role of legal interpretation in dealing with conflicts of legal norms. The Constitutional Court uses traditional, conservative terminology to describe and characterize the processes of interpretation (a somewhat improved conceptual system of Savigny's approach). Its practice reflects the conceptual inconsistencies and contradictions we can observe in the (traditional) theories of legal interpretation, but the rulings remain based on the foundations of Savigny's ideas and the Constitutional Court does not seem to intend to use more contemporary and complex approaches applied by modern legal theoretical doctrines. In the rulings of the Court we can run into some contradictory points concerning the methods and terminology of legal interpretation, and the development of more sound and coherent statements, in connection with some interpretation problems, can only be expected in the future. The Constitutional Court also has a couple of doubtful and debatable findings regarding the use of constitutional interpretation rules, especially in connection with the application of Article 28 of the Fundamental Law.